БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Совӗдэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Үдын Горкомой орган.

№ 77 (4369)
Суббото
АПРЕЛИИН
13
1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Мүнөө үедэ партийна организацинуудай бүхы агитационно ба пропагандистска хүдэлмэринүүдэй шухала зорилго хадаа шэнэ табанжэлэй түсэбые бэелүүлгэ имагтал ажахын мүнөө байгаа түсэбүүдые дүүргэһэнэй ба үлүүлэн дүүргэһэнэй ашҳар хангагдаха болоно гэжэ бүхы ажалшадай мэдэрэлдэ хүргэхэ ябадал болоно. „ПРАВДА".

Партийна организацинуудай агитационно ба пропагандистска хүдэлмэринүүдэй шухала зорилго

СССР-эй Верховно Совӗдээр баталагдаһан 1946—1950 онуудта арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай хуулине советскэ арад өөрынгөө ажабайдалай ба өөрынгөө [illegible] дайшалхы программа гэжэ абаба. Шэнэ сталинска табанжэлые бэелүүлхын түлөө тэмсэл хадаа хэдэн миллион хүдэлмэришэд, таряашад, интеллигенциин ажабайдалайнь хэрэг болоо.

Советскэ арад хадаа шэнэ табанжэлэй хуулине өөрынгөө гол хэрэг гэжэ абаад, тэрэниие дүүргэхын түлөө эдибхитэйгээр оробо. Тингэбэшье энэ хадаа бүхы ажалшадые хуулитай танилсуулха, советскэ хүнүүдые табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ тэмсэлдэ гульдхаха тушаа ниигэ-политическэ хүдэлмэрине дэлгэрүүлхэ хэрэггүй гэжэ ямаршье зэргээр хэлэнэ бэшэ. Харин энэ хүдэлмэрине али болохо үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, партийна организацинуудай бүхы гол анхарал болгон табиха хэрэгтэй. Богонидон зуурын кампани тухай бэшэ, харин партиин ерэхэ үеын бүхы агитационно ба пропагандистска хүдэлмэринүүдэй гол шухала хуби тухай хэлэгдэнэ гэшэ.

Мүнөө үедэ партийна организацинуудай бүхы агитационно ба пропагандистска хүдэлмэринүүдэй шухала зорилго шэнэ табанжэлэй түсэбые бэелүүлгэ болбол имагтал ажахын мүнөө түсэбүүдые дүүргэһэнэй ба үлүүлэн дүүргэһэнэй ашаар хангагдаха болоно гэжэ бүхы ажалшадай мэдэрэлдэ хүргэхэ ябадал болоно. Оролдосотойгоор ба хүсэ зоригтойгоор ба патриотическа дэбжэлтэтэйгээр республика ба область бүхэндэ арадай ажахын һалбари бүхэн, завод, фабрика, шахта, рудник, барилга: түмэр зам бүхэндэ 1946 оной түсэбые, һарын ба квартальна түсэбүүдые дүүргэхын ба үлүүлэн дүүргэхын түлөө тэмсэхэ ябадал хадаа шэнэ табанжэлэй түлөө, бүхы-арадай ажахын һалбаринуудай ургалтын түлөө, ажалшадай ажабайдалай хэмжээе дээшэлүүлхын түлөө тэмсэл болоно гэшэ! Мүнөө жэлэй хүдөө ажахын хүдэлмэринүүдые амжалтатайгаар ба үндэр дээдэ шанартайгаар үнгэргэхэ, колхоз, совхоз, район, область, республика бүхэндэ таряалан ургасые ба малажалай ашаг шэмые [illegible] түйлэхэ ябадал хадаа табанжэлые бэелүүлхэ бүтэдэ-арадай хэрэгтэ өөрынгөө хүсэд хубиие оруулха ябадал болоно гэшэ!

Хүн бүхэн өөрынгөө тушаалда али болохо һайнаар ба бүтээсэтэйгээр хүдэлмэрилхэ! Мүнөө советскэ хүнүүдһээ иимэ юумэ эриллэнэ. Энэ хадаа шэнэ сталинска табанжэлые амжалтатайгаар бэелүүлхэ бүгэдэарадай хүсэл зоригто нэмэри оруулхо ёһотой. Партийна организацинуудай зорилгонууд хадаа агитациин ба пропагандын бүхы органуудые хүдэлгэжэ, бүхы ажалшадта тэдэнэй хүдэлмэриин, советскэ хүн бүхэнэй шэн зоригто ба бээ үгэнги ажалһаа табанжэлэй түсэбые бултыень амжалтатайгаар дүүргэхэ, социалистическэ гүрэнэй хүсэ шадалые улам саашань бэхижүүлгэ ба советскэ хүнүүдэй материальна үнэр байдалые дээшэлүүлгэ дулдыдана гэжэ сааг үргэлжэ ойлгуулжа байха ябадал болоно.

Советскэ арадай гарта социалистическа мүрысөөн гэжэ иимэ хүсэтэ ба шалгарһан зэбсэг бии. Энэ болбол сэрэгэй үеын тээхи табанжэлнүүдэй түсэбүүдые дүүргэхын түлөө тэмсэлдэ шиидхэхы үүргэ дүүргэһэн байна. Энэ хадаа дайнай жэлнүүдтэ манай алдарта Улаан Армиин буу зэбсэгээр, һомо хэрэгсэлээр, хүнэһэ хүнэраар ба эдеэ хоолоор хангаха хэрэгтэ шиидхэхы үүргэ дүүргэһэн байна. Тэрэ хадаа мүн мүнөөшье шэнэ табанжэлэй түсэбые дүүргэхын түлөө шиидхэхы үүргэ дүүргэхээр [illegible]лагдана.

Энэ мүрысөөн хадаа өөрынгөө түрүүшүүлые, өөрынгөө геройнуудые дэбжүүлжэ үшөө ехэ ехэ хэмжээгээр [illegible] хүүлхэ, тэдэнэй зоригжуулма жэшээнүүдээр гэгдэгшэдые урагшань татаха ба ниитын хүгжэлтые түйлахаһаа. Хүдэлмэришэдэй, таряашадай, интеллигенциин бүхы ниитые ажахын ябажа байгаа түсэбүүдые дүүргэхын ба үлүүлэн дүүргэхын түлөө, энээгээрээ табанжэлэй түсэбые бүхыдэнь бэелүүлхын түлөө бодхоохо, энэ мүрысөөе толгойлхо ба эмхидхэхэһээ ондоо шухала зорилго партийна организацинуудта байхагүй. Энэ үндэһэн, гол зорилго ямар зэргэ амжалтатайгаар шиидхэгдэжэ байһан дээрэһээ партийна организаци бүхэнэй ба тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй бүхы ажал-ябуулгые мүнөө сэгнэхэ хэрэгтэй.

Партийна организацинууд шэнэ табанжэлэй түсэб тухай лекцинүүдые, элидхэлнүүдые ба хөөрэлдөөнүүдые ажалшадта эмхидхэхэ ёһотой. Энэ ехэ пропагандистска хүдэлмэри хадаа табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд: шэнэ табанжэлдэ ажаүйлэдбэриин ба транспортын хүгжэлтын түсэб; 1946—1950 онуудта СССР-эй хүдөө ажахын хүгжэлтын түсэб; арадуудай ажабайдалай материальна ба культурна хэмжээе дээшэлүүлгэ—табанжэлэй түсэбэй шухалын шухала зорилго; союзна республикануудай арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ түсэб; СССР-эй экономическа гол зорилго; СССР-тэ социалистическэ обществын байгуулалтые дүүргэхэ ба коммунизмда шата дамжан орохо зам; манай Эхэ оронойулам саашадаа сэсэглэн мандахын түлөө тэмсэлдэ советскэ наукын үүргэ гэхэ мэтэ темэнүүдээр ябуулха ёһотой.

Партийна организацинууд болбол табанжэлэй түсэб тухай хуулине ойлгуулха хүдэлмэридэ пропагандистска ба агитационно шэлэмэл һайн кадрнуудые, тэрэ тоодо партийна, советскэ, ажахын хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые хабаадуулха уялгатай.

Коммунистнууд болбол шэнэ табанжэлэй түсэбые бэелүүлхэ тэмсэлдэ хэзээдэшье алляар түрүү һуури эзэлхэ ёһотой. Энээнэй түлөө тэдэнэр табанжэлэй түсэб тухай хуулине гүнзэгыгөөр шудалха ёһотой. Тиимэ дээрэһээ партиин бүхы членүүд ба кандидадууд шэнэ табанжэлэй түсэбые шудалхын һуралсал эмхидхэхэ шухала. Партийна һургуулинуудта, политһургуулинуудта ба кружогуудта табанжэлэй түсэб тухай лекцинүүдые, хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхэ ба табанжэлэй түсэбые өөрөө шудалжа байгаа коммунистнуудта туһаламжа үзүүлхын түлөө парткабинедүүдтэ консультаци эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Аман үгын пропагандын үргэн далайсые тиимэл үргэн далайсатай хэблэлэй пропагандатай тааралдуулха шухала. Табанжэлэй түсэбэй гол бүлэгүүдэй талаар пропагандистска статьянуудые хододоо тунхаглажа байха, шэнэ табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхын түлөө социалистическэ мүрысөөнэй ябасые үргэнөөр харуулжа байха эрилтэ газетэнүүдэй ба журналнуудай редакцинуудта табигдана. Газетэнүүд болбол үдэрһөө үдэртэ арадай ажахын бүхы һалбаринуудаар энэ түсэбые ямар зэргээр бодото дээрэнь дүүргэгдэжэ байһаниие харуулха, түрүүшүүдэй дүй дуршалые бүгэдын шалабари болгохо, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ ябадалые хангажа байгаа наука ба техникын шэнэ түйлалтануудые, үйлэдбэриин эмхидхэлэй эрхим һайн методүүдые дэлгэрүүлхэ ба гээгдэжэ ябаа предприятинуудай, колхозуудай дутуу дунданuудые хайра гамгүйгөөр дүүмжэлхэ ёһотой.

Тиин агитационно-пропагандистска хүдэлмэринүүдэй бүхы формонуудые тааралдуулан, партийна организацинууд болбол шэнэ табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ хэрэгтэ олониитые бодхоохо байна. Тэдэнэй гол зорилгонь мүнөө иимэ байна. Энээндэ 1946 оной февралиин 9-дэ һунгагшадай суглаан дээрэ хэлэһэн үгэдөө манай агууехэ вождь ба багша нүхэр Сталинай хэлэ хараае бэелүүлхын түлөө тэмсэлэй шэнэ байдалда шиидхэхы условинуудай нэгэниинь гэшэ, партийна организацинууд хадаа өөһэдынгөө зорилгонуудай хэмжээндэ байха байна.

(«Правдын» апрелиин 10-ай түрүү бэшэг).

И. В. Сталин Венгриин Премьер Министр Надь Ференц гэгшэтэй уулзаба

Апрелиин 10-да СССР-эй Министрнүүдэй Совӗдэй Түрүүлэгшэ Генералиссимус И. В. Сталин ба СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Министр В. М. Молотов Венгриин Премьер-Министр г-н Надь Ференц гэгшэтэй уулзаба.

Уулзалга дээрэ венгерскэ правительственна делегациин членүүд: Премьер-Министрын Орлогшо г-н А. Сакашич, Гадаадын Хэрэгүүдэй Министр г-н Дендеши, Зэмэ Хадаалалай Министр г-н Э. Гэрэ ба СССР-тэхи Венгерскэ [illegible] түлөөлэгшэ г-н Секфью Дьюла, мүн тэрэшэлэн Венгридэхи Советскэ [illegible] түлөөлэгшэ Г. М. Пушкин гэгшэд байлсаба.

ШЭНЭ ТАБАНЖЭЛЭЙ ТҮРҮҮШЫН ХАБАР ЕРЭЭ!

Сэлэнгын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозойхид хөөрэнэ

Манай артелиин членүүдэй уялга

„1946 ондо хүдөө ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай" (СССР Союзай Министрнүүдэй Совет ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй тогтоол ба „1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай" хуулине халуунаар угтажа абаһан Сэлэнгын аймагай Селендумын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ артелиин эрэгтэй эмэгтэй членүүд Сталинска дүрбэдэхи, табанжэлэй түрүүшын жэл—1946 ондо үндэр ургаса хуряаха хэмжээнүүдые харалһаа тодоор уялгануудые абаһан байна. Тэдэнэр хадаа хүдөө ажалай культурануудай ургасые дээшэлүүлхэ талаар горьтойхон хүдэлмэри хэжэ шадахамнай лабтай гэжэ батаар найданхай.

Тиигээд тарилгын хүдэлмэридэ ябаха бригада, звено хүн бүхэн тусхай уялгануудые абаад, өөһэд хоорондоо мүрысэһэн байна.

Эдэнэрэй абаһан гол уялганууд иимэ байна гэбэл:

1. Ороохото культурануудай эртын тарилгые 11 хүдэлмэриин үдэр соо дүүргэхэ. Тиихын түлөө бригада, звено, хүн бүхэнэй үдэрэйнгөө нормонуудые дүүргэхэ ябадал хангаха, эрхим шанар, үндэр бүтээсэ түйлаха, жэгүүр заршам шангадхаха, хүдэлмэриин үдэрые дүүрэн хэрэглэжэ, харанхыһаа харанхы болтор ажаллаха;

2. Ороохото культурануудай гектар бүриһөө 1946 ондо дунда зэргээр 10—11 центнерһээ бага бэшэ ургаса хуряаха;

3. Тарилга, борнойлго, хахалалга ба бусад хүдэлмэринүүдэй дунда забһартуулхагүй;

4. Морин унаануудта эзэн ёһоор хандажа, тэдэ эд байдал харууһые уламкэ байжаруулха ба тэрэшэлэн зэр зэмсэгүүдые ханамжатай һайнаар абажа ябаха;

5. Полевой стануудаа культурна болбосон байлгаха, тэндэ ариг сэбэрые наринтар сахиха;

6. Социалистическэ мүрысөөнэй дүнгые үдэр бүри гаргажа, колхознигуудта сонсхохо, ханын газетэ, дайшалхы хуудаһануудта томилхо мэтэ байна.

Иимэ уялгануудые абаад байхадаа, манай артелиин членүүд тарилгын урда тээхи газарай элдүүрилгэдэ сааг соонь ороод, полевой хүдэлмэрине ландгүйгөөр ябуулжа эхилбэ.

Тарилгада бэлэдхэлые мүнөө жэлдэ ябаһан һайнаар үнгэргэжэ, гүрэнэй комиссида сааг соонь тушаагаа һэмди. Мүнөө Селендумын МТС-эй трактористнууд Елисей Бурдуковский, Гений Дондоков гэгшэд манай поли дээрэ культивац хэжэ байхаа. Эдэнэр тус бүридөө зөөлэн хахалалгада оруулан 400 гектар элдүүри хэхэ уялга абаһан байна. Таряанажалай бригадаһаа бүридэһэн 2 звено полевой стандаа үни хада гаранхай. Эдэнэр түрүүшын үдэрһөө хойшо үндэр бүтээсэ ба эрхим шанар түйлажа, абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө тэмсэнэд.

Газарай хүрьһэндэ шииг пойто тогтоохо ябадал үндэр ургаса хангаха байһан туладань энээниие хаһа соонь, агротехническэ эрхим шанартайгаар үнгэргэхын түлөө колхозник бүхэн онсо оролдолгоёо гаргана. Түрүүшын үдэрһөө эхилээд колхозникуудай ажалдаа үнэн сэхээр хандажа байһан ябадал хадаа энээниие гэршэлжэ үгэнэ.

Эдэ уялгануудаа дүүргэжэ, гектарай 10—11 центнерһээ бага бэшэ ургаса абаха ябадал хангахын тулада колхозой правлени болон партийна организаци оролдохоо хүдэлмэри хэхэ уялгатай болоно. Түбхын түрүүндэ, бидэнэр колхознигуудай дундахи социалистическэ мүрысөө һайнаар ябуулжа, тэрэниие сааг үргэлжэ хүтэлбэрилхэ, бригада, звено, хүн бүхэнэй үдэр бүриин даалгабаринуудые дүүргүүлхэ, плугшад, борнойшод, сеялкашад болон поли дээрэ хүдэлмэрилжэ байһан бүхы хүнүүдые али болохо хэрэгсэлнүүдээрынь хангаха шухала байна. Мүн тарилгада ябагшадай дунда агитационно-ниитын хүдэлмэри дэлгэрүүлжэ, колхознигуудые ба трактористнуудые партиин ба правительствын тогтоолнуудтай, илангаяа „1946 ондо хүдөө ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай" СССР-эй Министрнүүдэй Совет ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй тогтоол, „1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай" Хуулитай гүнзэгыгөөр танилсуулха ябадал хангаха шухала.

Тиигэбэл бидэнэр 1946 ондо үндэр ургаса хуряаха зорилгоёо бэелүүлжэ шадаха дүүрэн аргатайбди. Манайда дүй дуршалөөр баян түрүү хүнүүдшье олон болоо. Мүн полевой хүдэлмэриие хаһа соонь шиидхэжэ шадамаар мори унаа болон зэр зэмсэгүүдшье манайда бии байна.

Б. ДОРЖИЕВ,
колхозой правлениин түрүүлэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Сэлэнгын аймагай Селендумын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой шанарые шалгагша инспектор 70 наһатай үбгэн Александр Еранский гэгшэ газарай хүрьһэнэй гэдэхые шалгажа байна.

Тэрэнэй хажууда колхозой правлениин түрүүлэгшэ нүхэр Доржиев ба таряанажалай бригадын бригадир нүхэр Еранский гэгшэд байлсана.

★ Тарилгын урда тээ ★

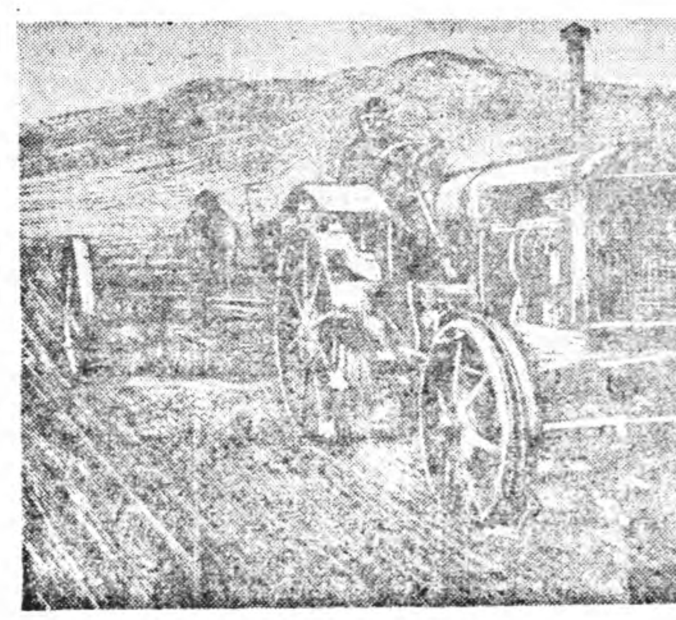

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Селендумын МТС-эй тракторист Елисей Еранский гэгшэ Сталинай нэрэмжэтэ колхозой поли дээрэ хүдэлмэрилжэ байна.

2. Сэлэнгын аймагай Селендумын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозойхид тарилгын урда тээхи газарай элдүүрилгэ эхилээ. Таряанажалай бригадын членүүд Еранский ба Дамбраев гэгшэд борлой шэрэжэ ябана.

Тарилгын эрхим шанар хангаха

Би 70 наһатай болооб. Тиигэбэшье, колхозой ажалда хабаадалсангүй гараа барязал, гэртээ һуужа шадагүйб. Поли дээгүүр сэбэр агаарта ябахада бэедэмнишье һайн ба мүн артельдэншье туһатай болохо үгэхэ байһан хадаа шанарые сахиха инспекторээр хүдэлмэрилдэг хүм.

Хүдөө ажалай жэлэй хүдэлмэринүүдэй эхин болохо хабарай тарилгые агротехническэ эгээл һайн болзорнуудта эрхим шанартайгаар үнгэргэхэ гэшэ үндэр ургаса хуряаха түрүүшын шухала нүхэсэл мүн. Тиимэдэ шанарые сахиха инспекторэй зорилго тон харюусалгатай болоно. Тиимэһээ колхозой правлениин найдаһан наадабариие харюулхын тулада бүхы хүсэеэ зарюулнаб. Далаан болоод эхилхэтэй хамта, газарай хүрьһэнэй хэр зэргээр гэдэһые шалгажа эхэлээд һэм. Тиин, хүрьһые түүбэрилэн элдүүрилхээр болохотойнь хамта хүтэлбэрилэгшэдтээ мэдүүлээб. Тэрээнтэй хамта поли дээгүүр түүбэрилэн борнойлго эхилһэн байна.

Борнойлго, культивация хэлгын эхилһэн үдэрһөө хойшо шанар шалгаха хүдэлмэреэ ябуулнаб. Плугшад, борнойшод, сеялкашад болон таряалгада ябажа байһан бүхы колхознигуудай хэһэн хүдэлмэриин шанарые үдэр бүри ба бригадын хүдэлмэриие табан хоног бүри тушаажа абаха уялгатайб.

Поли дээрэ энэ нэгэшье үдэр холодонгүй, тарилгын хүдэлмэриие сааг үргэлжэ шалгажа, эрхим шанар түйлахэ ябадал хангахаб гэжэ бээ уялгалһан хүм. Тиин, уялгаяа дүүргэжэ, колхозойнгоо үндэр ургаса хуряаха ябадал хангаха сайһандаа найданаб.

А. ЕРАНСКИЙ,
Сэлэнгын аймагай Селендумын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой шанарые шалгагша.

400 гектар элдүүрилхэб

Тарилгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ ябадалда трактористнуудай үүргэ угаа ехэ байһаниинь хэндэшье мэдээжэ. Тиимэдэ 1945—46 онуудта намар-убэлэ аһабарилгые хаһа болзор соонь эхилжэ, өөрынгөө тракторые түргэн ба эрхим шанартайгаар бэлэдхэһэн байгааб. Мүнөө Селендумын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой поли дээрэ гараад, культиваци хэжэ эхилэнхэйб.

Тракторые таһалгаряагүйгөөр хүтэлбэрилхын тулада полевой хүдэлмэриин эхилхэһээ хойшо оролдохо хэрэгтэй байна. Түрүү трактористнуудай дүршэл хадаа трактор машинануудай хойноһоо техническэ харууһа һайнаар табихада эбдэржэ һаадгүйгөөр хүдэлмэрилхэ байдыень элирхэйлнэ. Тиимэ хадань би полевой хүдэлмэриин үедэ тракторые һайнаар хүдэлгэжэ, зөөлэн хахалалгада оруулан 400 гектар элдүүрилхэ ба 5 процент горючи хэмнэхэ уялга абаһанаб.

Г. ДОНДОКОВ,
Селендумын МТС-эй тракторист.

Харюусалгагүйгөөр хандаһанай хохидол

Хүдөө ажахые хүгжөөхэ түсэбые үргэдхэхэ эгээн шухала зам хабарай тарилга болоно гэшэ. Энээниие сааг соонь ба шанартайгаар үнгэргэжэ, Сталинска табанжэлэй түрүүшын жэлдэ үндэр ургаса хуряажа абаха ябадал колхозуудай дайшалхы зорилго мүн. Хэндэйшье мэдээжээр энэ шухала хэрэгтэ эрхим шанартайгаар заһабарилагдаһан трактор ба тэрэнэй прицепной машинанууд угаа ехэ туһатай ба шиидхэхы хүсэн гэшэ.

Колхозой поли дээрэ гараад, һаатагүйгөөр хүдэлхын түлөө тэдэниие эрхим һайнаар заһабарилха ба бүхы техническэ заабаринь нарийнаар хиналха хэрэгтэй. Гэбэшье, Эгэтын МТС мүнөө хүрэтэр поли дээрэ гарахаар бэлэн болоһон тракторнуудаар үсөөн гэжэ хэлэхэдэ алдуу болохогүй бэшэ байна. Энэ ябадал ямар ушар дээрэһээ гараа юм гэбэл, МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд ба мэргэжэлтэд (механигууд) трактор заһабарилгын үедэ өөһэдынгөө нангин уялгые мартажархёод, энэ хүдэлмэриие тракторна бригадын бригадирнууд ба эгээл трактористнуудта найдажархиһан ябадалһаа болоо гэжэ тэмдэглэмээр байха юм. МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд заһабарилгашадые сэбэр, дулаан байра байдал ба бусад эрилтэнүүдээрынь хангаагүй байна.

Эгэтын МТС 49 тракторнуудһаа орёйхоо 25 тракторнуудые заһабарижабашье, 7-ниинь гүрэнэй комиссар гологдобо. Мүн заһабарилагдаһан зарим тракторнууд ба прицепной машинануудайнь ехэнхи хуби олон янзын дутуунуудтай байгаа. Жэшээлхэдэ, олонхи тракторайнь шатунай подшипнигууд хуушаараа табигдаһан, бүхы тракторынь горючиие гоожуулан алдажа байха байна.

Эдэ бүхы дурсагдаһан баримтанууд олонхи тракторнуудайнь хабарай тарилгын үедэ миин байха, тарилгын болзорые хойшонь татаха аюул тохёолдуулжа магад. Тэрэшэлэн прицепной машинанууд ехэхэнүүд дутуунуудтай гэбэл, сеялкэнүүдэй дискэ мохоо, таридаг механизмнь заһаралгүй ба ороохонойнь хайрсагууд ородоошье хуушаараа байха юм.

Иимэһээ Эгэтын МТС-эй коллектив ба хүтэлбэрилэгшэд дурсагдаһан дутуунуудые улаан дараа түргэнөөр усадхаха, мүнөө жэлэй тарилгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ ёһотой.

Д. ЦЫДЕНОВ.

Борнойлго эхилбэ

СОСНОВО-ОЗЕРСК. (Телефоноор абтаба). Яруунын колхозууд тарилгын урда тээхи эртын борнойлгые сааг соонь эхилжэ, газарай хүрьһэндэ шииг нойто бариха тухай яһала оролдожо байна. Аймагай бүхы колхозууд уриин дулаан болохотой хамта газарай гэдэхые сааг үргэлжэ шалгажа байха юм.

Игаабари газарай хүрьһэн гэдэжэ, эртын элдүүрилгые эхилхэ арга олгобо. Үлдиргын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз эртын борнойлгодо 4 хүниие гаргаһан. Эдэ 4 борнойшод үдэһөө хойшо поли дээрэ гаража игаабаридань гэдэһэн газарые түүбэрилэн борнойлно.

Тэрэшэлэн Молотовой, Сталинай, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозууд тарилгын урда тээхи элдүүрилгые түүбэрилэн хэжэ эхилбэ. Һаяар үшөө хэдэн колхозууд газараа түүбэрилэн борнойлжо эхилүүтэлхэн байна.

Д. ДУГАРОВ.

Газарай хүрьһэндэ шииг пойто барижа байна

ЗАИГРАЕВО. (Телефоноор абтаба). Аймагай хэдэн колхозууд тарилгын урда тээхи элдүүрилгые эхилээд, газарай хүрьһэндэ шииг нойто һайнаар тогтоожо байна. Ново-Брянска сельсоведэй Тельманэй нэрэмжэтэ колхоз эртын борнойлгые аймаг соо эгээн һайнаар үнгэргэжэ байнхай. Нүхэд Киселёв, Тарабухин гэгшэдэй звенонууд эртын борнойлхо хэхэтэеэ хамта, һайрамаар газар үһалжа, хүрьһэндэ шииг пойто элбэгээр тогтоожо.

„Арбижил" артелиин поли дээгүүр зургаан борнойшод ба нэгэ трактор хүдэлмэрилнэ. Гадна, энэ колхозойхид газарые һайнаар үһалхын түлөө онсо анхарал табина. Дүүрэн бэшэ мэдээгээр энэ колхоз 350 гектар тарилгын газарые һайрамаар үһалһан байха юм. Мүнөө поли дээгүүр һайрамай үһа тогтоожо үргэлжэлүүлһээр.

Улан-Удын городской партийна активай суглаан

СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи Сессиин дүнгүүд ба городской партийна организациин зорилгонууд

ВКП(б)-гэй обкомой ба горкомой секретарь нүхэр А. В. Кудрявцевай элидхэлһээ

СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи Сесси болбол советскэ арадай ямагта политическэ дэбжэлтын эрхэ байдалда, нүхэр Сталинай түүхэтэ үгэ соо заагдаһан, манай ороной урда дайнай һүүлэхи хүгжэлтын агууехэ перспективэнүүдэй нээгдээд байһан үедэ суглараа. Манай гүрэнэй ажабайдалай шухалын шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн Верховно Соведэй Сессиин бүхы хүдэлмэридэ мүн тиимэ үндэр дээдэ политическэ дэбжэлтэ болоһон байна.

СССР-эй Верховно Соведэй Сесси болбол советскэ гүрэнэй конституционно органуудые нэгэн дуугаар һунгаһан байгаа. СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведые СССР-эй Министрнүүдэй Совет болгон, союзна ба автономно республиканууудай Арадай Комиссарнарай Соведүүдые союзна ба автономно республиканууудай Министрнүүдэй Соведүүд болгон, мүн тэрэшэлэн СССР-эй, союзна ба автономно республиканууудай Арадай Комиссариадуудые СССР-эй союзна ба автономно республиканууудай Министерствонууд болгон шэнэдхэн байгуулха тухай хуули мүн тиимэ нэгэн һаналаар абтаһан байгаа.

СССР-эй Правительствын шэнэ составые эмхидхэхэ ябадалые нүхэр Сталинда даалгаха тухай дурадхалые Сесси болбол ямагта урма зоригтойгоор угтаһан байна. СССР-эй правительствын—СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй составые нүхэр Сталинай дурадхаһан ёһоор баталха тухай дурадхал мүн тиимэ урма зоригтойгоор баталан абтаһан байгаа. Сессиин бүхы депутадуудай һанал бодолнууд энэ асуудал тушаа депутат нүхэр Хрущевой хэлэһэн үгэ соо эли тодоор харуулагдаба. Тэрэ иигэжэ мэдүүлээ:

«Манай ороной ба тэрэнэй зэбсэгтэ хүсэнүүдые толгойлон советскэ арадай агууехэ вождь нүхэр Сталинай байһанай ашаар бидэнэр Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнһаа илагша болон гараад, манай оронда коммунизм байгуулгые үргэлжэлүүлхын түлөө шэнэ хүсэтэйгөөр орохо арга нүхэсэлтэй болообди.

Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Сталинай толгойлжо байһан Министрнүүдэй Совет болбол арад зонтой шүһа мяханай холбоотой, арадай интересүүдһээ ондоо бэшэ ямаршье интересгүй правительство байһан халаа манай ороние шэнэ илалтануудта хүргэхэ гэжэ би ойлгон мэдээд, бүхы депутадууд мүн тиимээр ойлгон мэдэнэ гэжэ найданаб».

Бүхы советскэ арадай дура зоригые харуулан, Верховно Соведэй Сесси болбол СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй составые нүхэр Сталин түрүүтэйгээр нэгэн дуугаар баталаа. Бүхы арадай дэмжэлгэдэ түшэглэһэн ба манай үеын гүрэнэй агуу ехэ ажал-ябуулгаша, манай партиин ба арадай агууехэ нүхэр Сталинай толгойлһон правительство болбол социалистическэ Эхэ ороной хүсэн шадалые саашадаа бүхэжүүлхэ ябадалда зорюулагдаһан айхабтар ехэ хүдэлмэринүүдые хүтэлбэрилхэ байна.

Сессиин депутадууд халаа «1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай» нүхэр Вознесенскиин элидхэлые сэхэн эдибхитэйгээр, үндэр дээдэ политическэ дэбжэлтын эрхэ байдалда зүбшэн хэлсэһэн байна. Үгэ хэлэһэн бүхы депутадууд халаа шэнэ табан жэлэй түсэб болбол манай социалистическэ Эхэ ороной саашанхи дэбжэлтэ бэсэглэн һалбарха талаар сэсэмэргэн сталинска заабаринуудые эли тодо тоонууд ба болзорнууд соо харуулна гэжэ тэмдэглэнэ. Сесси болбол нүхэр Сталинай заабаряар зохёон табигдаһан бүхы советскэ арадай айхабтар ехэ программа болохо «1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай Хуулие» нэгэн дуугаар баталаа.

Шэнэ табанжэлэй түсэбэй ажахын политическэ гол зорилгонууд

Манай орон болбол олон миллион советскэ арадай илалта түгэлдэр урагшаа дабшалгын туг болоһон энээнэй урдахи гурбан табанжэлнүүдэй айхабтар баян түүхэтэ онцгойгоор дүрбэдэхи Сталинска табанжэлэй ажахын-политическэ зорилгонуудые бэелүүлгэдэ оробо.

«Шэнэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд хадаа ороной гэмтэжэ хохидоһон районуудые һэргээн бодхоохо ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажалай сэрэгэй урда тээхи хэмжээе тогтоохо, тиигээд тэрэ хэмжээе илээд ехэ гү, али бага хэмжээгээр үлүүлэн гараха гэһэн ябадал болоно—гэжэ нүхэр Сталин зааһан байна.

Эдэ зорилгонуудтай тааралдуулан табанжэлэй түсэб иигэжэ хараална гэбэл:

Нэгэдэхеэр,—ажаүйлэдбэриин продукци гаргалгые дайнай урда тээхи хэмжээтэй жэшээлбэл нэгэ хахад дахин дээшэлүүлхэ ябадалые хангаха ажаүйлэдбэриин хүгжэлтэ болоно. Түсэб болбол хүндэ индустриин ба түмэрзамай транспортын түрүүшын ээлжэнэй һэргээн бодхоолго ба хүгжэлтые хараална. Энээнгүйгөөр, СССР-эй бүхы арадай ажахые түргэнөөр ба амжалтатайгаар һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ аргагүй байна.

Хоёрдохёор,—үйлэдбэриие хүсэтэйгөөр дэбжүүлхэ ба ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ услови болохо СССР-эй арадай ажахын бүхы һалбаринуудтахи саашанхи техническэ хүгжэлтэ болоно. Энээнэй түлөө СССР-эй хилын саадахи наукын түйлалтануудые гансахан хүсэхэ бэшэ, харин ойрын сагта урилдан гараха шухала.

Гурбадахяар,—социалистическэ һэн жасын үнэр темнүүдые хангаха ябадал болоно. Түсэб болбол табанжэл соо СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ централизованно капиталовложенинүүдэй хэмжээе 250 миллиард түхэриг хэмжээтэйгээр ба 234 миллиард түхэриг сэнтэй һэргээн бодхоогдоһон ба шэнээр баригдаһан предприятинуудые хүдэлгэжэ захалхаар хараална.

Дүрбэдэхеэр,—орон дотороо хэрэглэлгын гол предметүүдые элбэгээр бии болгохо ябадалые хангамаар хэрэглэлэй зээри хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилхэ хүдөө ажахын ба ажаүйлэдбэриин дэбжэлтэ болоно. Түсэб болбол дайнай урда тээхи хэмжээе үлүүбшэлхэ арадай олзын ба арадай хэрэглэлэй ургалтые, ойрын сагта карточна гуримые болюулха ба тэрэниие культурна советскэ худалдаа-наймаагаар һэлгэхые, үргэн хэрэглэлэй зээри хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгые үргэдхэхые ба эд бараанай үнэ сэнгые удаа дараагаар хямдаруулхые хараална.

Табадахяар,—манай ороние али бүхы гэнтын ушаралнуудһаа аршалха ба эб найрамдалые хамгаалхын зорилгоор СССР-эй обороной хүсэн шадалые саашадань дээшэлүүлхэ ба Советскэ Союзай зэбсэгтэ хүсэнүүдые тон шэнэ сэрэгэй техникээр хангаха ябадал болоно.

Тиимэ болохолоороо, дүрбэдэхи табан жэлэй түсэб болбол ВКП(б)-гэй 18-дахи съездын зааһан зорилгые—социализмһаа коммунизмда шата дамжан шэлжэн орохо гэһэн зорилгые бэелүүлхэ ябадалые хангаха байна.

Саашань нүхэр Кудрявцев табанжэлэй түсэбэй тус тус разделүүдые тоошоохоноор харуулан хэлэһэн байна.

Ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажалай талаар табанжэлэй түсэбэй гол показательнүүдые харуулан хэлэхэ зуураа, нүхэр Кудрявцев иигэжэ мэдүүлбэ:

—Үйлэдбэриин тогтоогдомол ургалтатай ба капитальна барилгын программатай тааралдуулан, табанжэлэй түсэб тухай Хуули болбол ажалай бүтээсын ургалтые дайнай урдахитай сасуулбал ажаүйлэдбэридэ—36 процентээр, барилгада—40 процент, ажаүйлэдбэриин продукциин өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулха ябадал 1945 онтой сасуулбал 1950 ондо 17 процент ба барилгануудай хүдэлмэринүүдэй—12 процентээр хараална.

Хүдөө ажахын талаар табанжэлэй түсэб болбол бүхыдөө СССР дотор хүдөө ажахын үйлэдбэриин дайнай урда тээхи хэмжээе үлүүлхын зорилгоор, немецкэ эзэмдэлдэ дайрагдаһан районуудта газартаряалангай ба малажалай түргэнөөр һэргээн бодхоолго ба саашанхи хүгжэлтые хараална. Энэ зорилгоор колхозуудай олониитын ажахые саашадань бүхэжүүлхэ ба МТС-үүд болон совхозуудые эмхидхэлэй ажахын талаар бүхэжүүлхэ ябадал хангагдана.

Малажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ ябадал, нэн түрүүндэ колхоз болон совхоз бүхэндэ бата бэхи тэжээлэй база байгуулха ба ашаг шэмэ ехэтэ производительнүүдээр метизаци хэхэ аргаар мал ажалай үүлтэрые һайжаруулхаар хараалагдана.

Хүдөө ажахын талаар табанжэлэй түсэбые бэелүүлхэ ябадал болбол орон доторой продуктнуудай элбэг ехэ ургалтын үндэһэн нүхэсэл болоно. Орон болбол мүнөө болтор үшөө хэзээшье абаагүй байһан хэмжээтэйгээр талха тариа, хлопок сахарна свёкло, лен, мяха, һү, ноһо ба бусад продуктнуудые абаха байна.

Дүрбэдэхи Сталинска табанжэлые бэелүүлһэнэй эсэстэ бидэнэр болбол гансал дайнай урдахи хэмжээдэ хүрэхэ бэшэ харин тэрэниие холо үлүүлэн гарах байнабди. Советскэ хүн зоной ажабайдал дайнай урдахи жэлнүүдтэ ороһоо үшөө хангалтатай, үшөө гоё һайхан баян шадалтай ба хүхюун сэнгэлиг болохо байна.

Республикын табанжэлэй түсэб

Союзна республиканууудай, тодорхойлбол Российска Советскэ Федеративна Социалистическэ республикын арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ түсэбые харуулан хэлэһэнэйнгээ удаа, нүхэр Кудрявцев манай республикын арадай ажахые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб дээрэ тогтожо хэлэбэ.

—Бурят-Монгол АССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб үнэн баталагдаагүй, юундэб гэхэдэ тэрэниие баталха ябадал болбол манай табиһан проектые федерациин правительствын эсэслэн хаража үзэхэ ябадалтай холбоотой байна.

Гэбэшье дүрбэдэхи табанжал соо манай республикын арадай ажахын хүгжэлтын юрэнхы шэглэл тухай бидэнэр мүнөө эли тодоор урьдшалан мэдэнэбди. Энэ түсэбэй гол юумэнүүд манай республиканска хэблэлдэ тунхаглагдаһан байгаа.

Дүрбэдэхи табанжал соо, союзна предприяти болохо манай паровозо-бүтээлгын завод ехэхэнээр хүгжэжэ, 1947 ондо жэлдээ 250 шэнэ паровоз гаргахаар үйлэдбэриин хүсэтэй болохо ёһотой. Энээнтэй дашарамдуулан завод болбол энэ жэлдэ барагсаахада 15 миллион түхэриг капиталовложенинүүдые табиха байна; Галуута-нуурай нүүрһэнэй шахтанууд 1945 ондо жэлдээ 150 мянган тонно нүүрһэ абаһанайнгаа оронд, урьдшалан хараалагдаһанай ёһоор нүүрһэ абалгые жэлдээ 1 миллион тонно хүргэхэ байна. Энээнтэй дашарамдуулан урьдшалан хараалагдаһан мэдээнүүдэй ёһоор Галуута-нуурай шахтануудта 30 миллион түхэриг капиталовложенинүүд хараалагдана: республикын ой модоной ажаүйлэдбэри табанжэлэй эсэстэ древесинэ бэлдхэлгэ ба шэрэлгые жэлдээ 2 миллион кубометр хүргэхэ гэхэ гү, али 1945 онойхитой сасуулбал 5 дахин ехэ болгохо ёһотой болоно; Зэдын комбинат таһалгаряагүй ургажа, металл абалгаяа ехэдхэхэ ёһотой. Энээнтэй дашарамдуулан табанжал соо комбинатда капиталовложенинүүд 70 гаран миллион түхэригөөр багсаан хараалагдана; шэлэй завод 1940 ондо, дайнай урдахи жэлдэ, 200 0000 квадратна метр шэл гаргаһанайнгаа оронд табанжэлэй эсэс хүртэр 360 0000 квадратна метр хүргэхөөр хараалагдана.

Байгша оной майн 1 хүртэр Сэлэнгын моторозаһабарилгын завод болбол хүдэлмэрилжэ байдаг предприятинуудай зэргэдэ орожо, мүн саашадаа үргэдхэхэ байна. Энээнтэй дашарамдуулан табанжал соо 7 миллион шахуу түхэриг капиталовложенинүүд хараалагдана.

Энэ жэлдэ Улан-Удын сэмбын фабрикын түрүүшын ээлжээтэй барилга дүүрэжэ, тэрэ болбол 1947 ондо хоёрдохи ээлжээнэй барилгын дүүрэһэнэй эсэстэ Союзай эгээн эхтэ сэмбын ажаүйлэдбэриин томохон предприяти болохо байна. Энэ жэлдэ сэмбын фабрикада 7 миллион түхэригтэй капиталовложенинүүд багсаан хараалагдана.

Манай республика дотор барилгын материалнуудай предприятинууд ехэхэнээр хүгжэхэ ёһотой. Жэлдээ 180 мянган тонно цемент гаргаха хүсэтэй Тимлюйскэ цементнэ заводой барилга һэргээгдэхэ байна.

Манай республика дотор дайнай жэлнүүдтэ гүрэнэй, нютагай, кооперативна ажаүйлэдбэриин предприятинуудай ургалта үргэлжэлһэн байха юм. Дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбөөр саашанхи ехэхэн хүгжэлтэ хараалагдана.

Хүдөө ажахын талаар табанжэлэй түсэбөөр манай республика дотор иимэ юумэнүүд хараалагдана, гэбэл: нэгэдэхеэр, ойрын сагта Бурят-Монгол АССР-ые ашаг шэмэ ехэтэ малажалтай республика болгохо гэһэн ВКП(б)-гэй ЦК-гэй табиһан зорилгые бодото дээрэ шиидхэлгэ: хоёрдохёор үндэр баян ба тогтууритай ургаса түйлажа, талха тариянай хартаабхын, овощнуудай ба хүдөө ажахын бусад культурануудай валова суглуулгые дээшэлүүлхэ. Малай тоо толгойн ургалтатай хамта, түсэбэй проект болбол мал ажалай ашаг шэмые ехэхэнээр дээшэлүүлхые, малай амидын шэгнүүрые ехэ болгохые, һү һаалиа ба тэрэнэй тоһо шэмые өөхэдхые, нооһо хайшалалгые ехэ болгохые ба тэрэнэй шанарые һайжаруулхые хараална.

Эдэ зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхын зорилгоор, түсэбэй проект соо бата бэхи тэжээлэй база байгуулха тушаа ехэхэн ба хойшолуулшагүй хэмжээ-ябуулганууд хараалагдана, энээнгүйгөөр малажалые хүгжөөхын аргагүй.

Ниитын малай тоо толгойн ургалта ба тэрээнэй ашаг шэмые дээшэлүүлхэ ябадал болбол гансахан малажалай юрэнхы культурые хэлбэрилтэгүйгөөр дээшэлүүлһэнэй үндэһэн дээрэ түйлагдажа болохо байна. Энэ талаар дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбэй проектээр хэдэн шухалын шухала хэмжээ-ябуулганууд хараалагдана гэбэл: үүлтэрэй районированиин баталагдаһан түсэбтэй тааралдуулан малай үүлтэрые саашадань һайжаруулга: ойрын жэлнүүдтэ бүхы колхозно малые типовой ба һайжаруулагдаһан байра байдалаар хангахын зорилгоор зоотехническэ барилгануудые хүгжөөн дэлгэрүүлхэ; зооветеринарна эмхи-зургаануудые шэнээр үргэдхэхэ, республиканска малажалай опытно станциин ба симментальска үүлтэрэй малай гүрэнэй Сэлэнгын рассадниигай талаар малажал тушаа научна хүдэлмэриие хүгжөөхэ.

Газартаряалангые хүгжөөлгэдэ дүрбэдэхи табанжал соо бидэнэрэй урда байһан гол зорилго болбол үндэр ба тогтууритай ургаса түйлан абалга ба хүдөө ажалай бүхы культуранууудай валова суглуулгые ехэхэнээр дээшэлүүлхэ ябадалта байна.

Табанжэлэй түрүүшын хахадта бүхы аймагуудай центрнүүдые электрификацилха ябадал дүүргэхэ ёһотой. Тиихэдэ табанжэлэй эсэстэ бүхы машинно-тракторна станцинууд ба республикын колхозууд электрификацилагдаха ёһотой.

Манай республикын табанжэлэй түсэбэй проектээр гэр байрын барилгануудай талаар, культурна эмхи-зургаануудай барилгануудай ба хүгжэлтын, городууд болон аймагуудай центрнүүдые һайжаруулан зохёохо талаар ехэхэн хүдэлмэринүүд хараалагдаа. Эдэ хараалалганууд хэблэлдэ тунхаглагдаһан ба активта мэдэгдэнхэй.

Манай бодото зорилгонууд

Дүрбэдэхи Сталинска табанжэлэй агуу ехэ перспективэнүүд советскэ хүнүүдые далитуулжа, ажалай шэнэ габьянуудта зоригжуулна.

Дүрбэдэхи табанжэлэй тон ехэ түсэбые бэелүүлхын тула манай ороной бүхы хүсые гульдхаха, барагдашагүй ехэ ресурснуудые ашаглаха, хүндэ бэрхэшээлнүүдые дабаха хэрэгтэй.

Гэхэ зуура бүхы табанжэлэй түсэбэй амжалта хадаа тэрэнэй түрүүшын үдэрһөө эхилхэ байна гэжэ мартажа болохогүй юуб гэхэдэ, мүнөөдэрэй амжалта хадаа үглөөдэрэй үшөө ехэ амжалта түйлаха нүхэсэл олгоно. Тиин мүнөөдэр хэгдээгүй юумэ үглөөдэрэй хүдэлмэриие һаатуулха байна.

Ажаүйлэдбэриин бүхы предприятинуудай түсэбөө үдэрһөө үдэртэ дүүргэжэ ба үлүүлэн дүүргэжэ байхань шухала. Эгээл энэ хадаа табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ бодото ажал болохо байна. Шэнэ барилгын түсэбүүд ехэ эмхитэйгээр, ехэ нарин нягтаар дүүргэгдэжэ, барилгын хүдэлмэриин темп үдэрһөө үдэр бүри шангадажа байхань шухала.

Ерэхэ хабарай тарилга хүдөө ажалые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ зам дээрэхи шиидхэхы шата болохо. Тиимэһээ бидэнэр тарилгада бүхы бэлэдхэлые энэ дары дүүргэжэ, тэрэниие эмхитэйгээр үнгэрөөхэ ёһотойбди. Мүн тэрэшэлэн малажалай талаар манай түсэбые бэелүүлхын тула республикын колхоз ба совхозуудта малай үбэлжэлгые һайнаар үнгэрөөхэ гээшэ шиидхэхы удхашанартай болоно.

Карточкаар нормолжо хангаха ябадалые болюулха болоһон дээрэһээ манай худалдаа-наймаанай организацинууд культурна советскэ худалдаа үргэнөөр дэлгэрүүлхэ тушаа тон ехэ хүдэлмэри хэхэ хэрэгтэй. Тиин энэ хүдэлмэри дээрэ нэгэшье үдэрые, нэгэшье часые алдажа болохогүй гээшэ.

Шэнэ табанжэлэй түрүүшын жэлэй нэгэдэхи квартал дүүршоод байна. Энэ кварталай үрэ дүнгүүд хайшаа гээшэб?

Республикын ба городой ажаүйлэдбэриин олонхи предприятинууд һүүлэй үедэ түсэбөө нэгэ-бага һайнаар дүүргэдэг болоо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Бүхы республика соо нэгэдэхи кварталай түсэб 106,3 процент, тиин городой предприятинуудаар 110 процент дүүргэгдэбэ. Гэбэшье городой 40 предприятинуудһаа 7-ниинь нэгэдэхи кварталайнгаа түсэбые дүүргээгүй байха юм. Энээнтэй хамта нютагай ажаүйлэдбэриин ба промкооперациин хэдэ хэдэн предприятинууд планһаа үргэн хэрэглэлэй эд бараа гаргаха талаар тон ехээр гээгдэжэ байна гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Байгша оной түрүүшын квартал соо гэр байрын ба культурно-бытовой барилгые город соо дэлгэрүүлхэ талаар ехэхэн эмхидхэлэй хүдэлмэри хэгдээ. Хаана ямар барилга хэгдэхэб гэжэ эли болоо, проектнууд болон хүдэлмэриин чертежүүдые зохёохо хүдэлмэри гол түлэбтөө дүүрэбэ. Тиибэ ябабашье барилгын ёһото ажалынь тон аажаар ябажа байна. Гражданска барилгын трестшье, мүн гэр байрын, культурно-бытовой ба харгы замай барилгын тон ехэ ажал хэхэ байһан предприятинуудшье тэсэшэгүйгөөр нобшоржо дэн аалдар хүдэлнэ, зохихо эмхи гурим гаргаагүй. Хэрбээ барилгын хүдэлмэриин темпүүдые энэ дороо шангадхажа шадаагүй һаа, барилгын түсэбые таһалдуулха гугамшаг ябадалда орохо байнабди гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Худалдаа-наймаанай организацинууд һүүлэй үедэ сай ууха газарнуудые, хилээмэ наймаалха коммерческэ магазинуудые, Особторгын болоод Гастрономой магазинуудые город соо нээгээд байна. Тэдэ магазинуудай үржэлтэй һайн хүдэлмэриин дүнгүүд харагдажа байна. Гэбэшье эдэ бүхы хадаа культурна советскэ худалдаа дэлгэрүүлхэ гэһэн ехэ программые дүүргэхэ талаар эгээл эхинэйнь алхам гээшэ гэжэ мэдэрхэ ёһотойбди. Үшөө хэдэн арбаад шэнэ магазинуудые нээхэ, тэдэниие түхеэрхэ, кадрнуудые оложо һургаха, тусхай магазинуудые, ларёгуудые, буфетүүдые олон болгохо хэрэгтэй.

Хэдэ хэдэн ажалые, жэшээлхэдэ, тракторна паркые заһабарилха ба МТС-үүдтэ горючи абаашаха талаар, хүдөө ажалай зэр зэмсэг заһаха, бригада ба звенонуудые эмхидхэхэ, хүдэлмэриин түсэб зохёохо талаар республикын колхозууд энэ жэлэй хабарай тарилгада урданайхиһаа илээд һайнаар бэлэдхээ. Тиибэ ябабашье республикын хэдэ хэдэн аймагуудта хабарай тарилгын хүдэлмэриие унжагай руулжа болохо байһан үшөө ехэхэн дутагдалнууд бии байна. Городой ажаүйлэдбэриин предприятинууд колхоз ба МТС-үүдэй хабарай тарилгада бэлэдхэхэдэнь, тодорхойлон хэлэбэл, хүдөө ажалай зэр зэмсэг, тракторнууд ба бусад машинануудые заһабарилхадань бодото туһаламжа үзүүлхэ хэрэгтэй.

Предприяти бүхэн өөрынгөө туһалбариин ажахыда хабарай тарилгые энэ жэлдэ һайнаар үнгэргэхэ уялгатай байһаниинь элитэ бэзэ. Тиихэ зуураа, ВКП(б)-гэй горкомой һүүлшын пленум дээрэ элирһэнэй ёһоор олохон предприятинуудай, тэрэнэй тоодо паровоз бүтээлгын, гүрэнэй заводой, мяханай комбинадай ба бусадай хүтэлбэрилэгшэд туһалбариингаа ажахынууд тухай анхаралаа бага табидаг болоһон, тиимэд хабарай тарилгада муугаар бэлэдхэжэ байна.

Иимэ болохолоороо манай хүдэлмэриин хэдэ хэдэн шухала участогууд дээрэ—ажаүйлэдбэри, шэнэ барилга, худалдаа-наймаан дээрэхи темпүүдэй табанжэлэй түсэбэй эрилтэнүүдһээ, дүрбэдэхи Сталинска табанжэлэй тон ехэ зорилгонуудай хэмжээнһээ үшөөл гээгдэжэ на гээшэ.

Энэ гээгдэлые мүнөө усадхахын т… түбхын түрүүн арадай ажахын … һалбаринуудые партийна ба советскэ … гануудай зүгһөө илээд һайнаар … бэрилдэг болохо, тэрэ хүтэлбэриие … хой болгохо, предприяти бүхэндэ, … һалбари бүхэндэ түсэбые тон нарин … таар дүүргэхэ тон шанга жаяг … гай болохын түлөө эрид хатуу ба … ринэгүй тэмсэл хэхэ ябадал болоно.

Предприяти, эмхи зургаан бүхэн… албан газар бүхэнэй ба организаци … хэнэй, хүтэлбэрилэгшэ хадаа нүхэр … лотовой һургаһанай ёһоор өөрынгөө … ябуулгын үрэ дүнгүүдтэ зохихо шүү… лэлтэйгээр хандажа, хүдэлмэриин … дутагдалнуудые тэрэ үдэртэнь гаргажа … тэрэ дутагдалнуудые анализировалха … зохихо тобшололнуудые хэжэ һураха … той.

Тиихэдэ партийна ба советскэ орг… ажалай алишье участок дээрэ болохо … һан юумые саг дээрэнь хаража … гараһан дутагдалнуудые саг дээрэ … элирүүлжэ ба усадхажа шадаха, … хүдэлмэриие һайжаруулха тон … метод болгон большевистскэ шүүмж… гые үргэнөөр дэлгэрүүлжэ шадаха … һан тиимэ һайн хүтэлбэрээр ажахын … хы һалбаринуудые хангаха уялгатай…

Олониитын-политическэ хүдэлмэриин хэмжээе үргэхэ

Дүрбэдэхи Сталинска табанжэлэй түсэбые дүүргэхын түлөө тэмсэлдэ бүхы арад зониие—хүдэлмэришэд, колхозшинууд, интеллигенциие бодхоохын тула зорюулагдаһан бүхы партийна организацинуудай олониитын-политическэ хүдэлмэриие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ба үндэһөөрынь һайжаруулха хэрэг хадаа табанжэлэй түсэбые һайнаар дүүргэхэ ябадалай тон шухала условинь болоно.

Тоо ба даалгабаринуудые миин лэ дурдажа хэлэһэн ябадал бэшэ, харин олон миллион хүнүүдэй эдибхитэй шанга ажал-ябуулга болгон социалистическэ байгуулалтын түсэбүүдые хаража мэдэхые нүхэр Сталин ходоодоо һургажа байдаг. «Манай үйлэдбэриин түсэбэй бэелүүлэгдэхэ байһанай бата гэршэнь,—гэжэ нүхэр Сталин хэлэнэ,—энэ хадаа шэнэ ажабайдалые зохёожо байһан олон миллион ажалшад гээшэ. Манай программын бэелүүлэгдэхэ байһанай бата гэршэнь—энэ хадаа амиды хүнүүд мүн, энэ хадаа [illegible] бидэнэр гээшэбди, ажал хэхэ манай дура зориг, шэнээр хүдэлмэрилхэ гэжэ бидэнэрэй бэлэн байһан ябадал, түсэбые бэелүүлхэ гэжэ манай эрид шиидэнги байһан ябадал мүн».

Бүхы советскэ арад зон шэнэ Сталинска табанжэлэй түсэбые бэелүүлхын тула гараа һулатхагүй ажаллахаар шиидэнги байна. Манай зорилго хадаа, тодорхойлбол партийна организацинуудай зорилго хадаа—олон түмэнэй шэнэ дэбжэлтые толгойлжо, ажалшан бүхэнэй хүсэлэлгые табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ ябадалтай холбоотой байһан бодото зорилгонуудые шиидхэхэ ябадалда, тодорхой ажал хэрэгтэ зорюулха ябадал болоно.

Партиин Центральна Комитет болбол табанжэлэй түсэб тухай Хуулитай бүхы ажалшадые танилсуулха талаар олониитын-политическэ хүдэлмэриие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэжэ бүхы партийна организацинуудые тусхайта тогтоолоороо уялгалаад, энэ хүдэлмэри хадаа ойр-зуурын кампани бэшэ, харин энээнһээ хойшо партиин хэхэ агитационно-пропагандистска хүдэлмэриин таһаршагүй ехэ хубинь болохо байна гэжэ тэмдэглэнэ.

«Партийна организаци табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ хэрэгтэ хүдэлмэришэд, тариашад ба интеллигенциие бодхоожо шадаба гү, үгы гү, ажахын түсэбүүдые дүүргэжэ ба үлүүлэн дүүргэжэ шадана гү, үгы гү гэһэн дээрэһээ ВКП(б)-гэй ЦК болбол партийна организаци бүхэнэй хүдэлмэриие сэгнэхэ байна» гэжэ тэрэ тогтоол соо сэхэ заагдана.

Партийна организаци бүхэн хүн зоной дунда табанжэлэй түсэбые үргэнөөр тайлбарилжа үгэхэ, тэрэнэй тоо ба даалгабаринуудай удхашанарые ойлгуулха ёһотой, тиихэдэ советскэ хүнүүд Эхэ оронойнгоо үглөөдэрэй байдалые тэрэнэйнгээ хэды ехэ хүсэтэйгөөр урагшаа дабшаха байһаниие тэрэ тоонууд дээрэһээ хараха байна. Түсэбөөр хараалагдаһан юумые миин хэлээд болихо бэшэ, харин табанжэлэй түсэб хадаа советскэ хүнүүдэй ажабайдалые бардам байн, баяртай жаргалтай, гоё һайхан болгохо ба тэдэнэй энхэ амгалан ажалые али бүхы гэмтын ябадалһаа хамгаалха гансал тиимэ зорилготой байна гэһэн тон простой ба мүн хамта тон ехэ удхашанартай зүйлые ажалша хүн бүхэнэй ухаан ойндо хүргэхэ хэрэгтэй гээшэбди.

Ажалша хүн бүхы табанжэлэй түсэб ба тэрэнэй өөрынь завод, эмхи зургаан, предприятиин хүдэлмэри хоёрой хоорондо таһаршагүй холбоотой байһаниие тодо һонороор ойлгуулха байһан тиимэ тайлбари бидэндэ хэрэгтэй байна. Тии… улам бүхы табанжэлэй түсэб завод фабрика дээрэ, колхоз, МТС ба со… дээрэ ажалша бүхэнэй хэжэ ба… тодорхой ажалтайнь сэхэ холбо… байһаниие харуулха, советскэ хүн б… нэй хубиин ажал олониитын үхашан… тай байһаниие харуулха хэрэгтэй.

Табанжэлэй түсэбые тайлбарилжа … хадаа, тэрэ түсэбые бэелүүлхэ … гээшэ жэлэй, квартальна, һарын аж… түсэбүүдые предприяти бүхэнэй, … хын һалбари бүхэнэй дүүргэхэ ба … лэн дүүргэхэ гансал тэрэ ябадал … болохо юм гэжэ хэлэжэ байха шухал…

Формальна бэшэ, харин табан… түсэбые хүн бүхэнэй ухаан ойндо … соор ойлгуулжа хэлэхэ эгээл … тайлбари хадаа табанжэлэй тү… дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхын … тэмсэлдэ үнэхөөрөө бүхы арад … бодхоохо домнай. фабриканууд ба … дууд дээрэ, колхозууд, МТС-үүд ба … хозуудта ёһотойл бүгэдэарадай … социалистическэ мүрысөө дэлгэрү… дэмнай туһалжа үгэхэ байна.

Түрүү предприятинууд ба колхо… ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажахын … стахановецуудай, өөрынгөө тэрэ… ажал хэрэгээр алдар суутай болоһон … нүүдэй дүй дүршэлые дамжуулжа … ха ябадал манай агитационно хүдэлм… дээрэ ехэхэн һуури эзэлхэ зэрг… Шэнэ методуудые нэбтэрүүлжэ ба… ажалай бүтээсые үргэжэ байдаг ти… новаторнуудые өөдэнь үргэжэ ба … хуулжа байха хэрэгтэй.

СССР-эй арадай ажахые һэргээн б… хоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй … тухай Хуулие шудалжа ба тайлбари… байхатай хамта өөрынгөө завод, өөрын… колхозой табанжэлэй түсэбые … зүбшэн хэлсэхэ талаар хүдэлм… предприятинууд дээрэ, плангаа … зуудта хэхэ хэрэгтэй гээшэ. Табанж… түсэбэй ниитэ даалгабаринууд хад… хүдэлмэриин үг заабаринь болохо … байна. Энэ ниитэ тоонуудай … дээрэ предприяти бүхэн, колхоз б… өөрынгөө үйлэдбэриин арга нүхэс… дые, дүй дүршэл ба практикые … абажа, өөрынгөө заводой ба колх… ерэхэ табанжал соохи ургалтые т… жэ хараалха аргатай ба ёһотой…

Энэ бүхы хүдэлмэри хадаа эхин … тийна организаци бүхэнэй ажал-ябуул… шэнэ удхаар баяжуулна, тэрэниие … эдибхитэй ба эршэтэй болгоно. … гансашье партийна организаци… бэшэ. Комсомольско, профсоюзна орга… зацинууд ба мүн бусад бүхы олониит… организацинууд, культурно-гэгээр… эмхи зургаанууд өөрынгөө творч… үүсхэл гаргахын тула үргэн ехэ … боломжотой гээшэ.

Городской партийна активай мүнөө… рэй суглаан энэ хүдэлмэриин … боложо, табанжэлэй түсэбые һай… дүүргэхын түлөө политическэ хүдэл… риие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ябадалай… боложо үгэхэ бэзэ гэжэ һанахаар бай…

Манай орон дүрбэдэхи Сталинска та… банжэлэй түсэбые бодото дээрэнь бэе… лүүлжэ ороод байна. Бидэнэр шэнэ … хэтэ илалтануудые түйлахын тула … гөө хэрэгэй илаха байһанай нютаршал… хатуу этигэл зоригтойгоор, коммунизм… туг доро урагшаа дабшажа ябанабди…

Манай зам харгые агуу ехэ Стали… ухаан бодол гэрэлтүүлжэ байна. Сов… скэ арадай агуу ехэ вождь нүхэр Стали… най сэсэмэргэн хүтэлбэри доро Эхэ ор… нойнгоо экономическа ба культурна … дараалтын шэнэ орьел дээрэ гарал…

Улан-Удын городской партийна активай суглаан

...ветскэ органуудай хүдэлмэриие ...нэдхэн байгуулхын түлөө хамаг хүсөөрөө оролсоё!

(...СР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэ СССР-эй ...хосно Соведэй депутат С. М. Ивановой үгэһөө)

...дрявцев халаа өөрынгөө элид... ...СССР-эй Верховно Соведэй нэгэ... ...дүнгүүд тухай хүсэд дүү... ..., табанжэлэй түсэбые дүүр... ...манай зорилгонуудые ха... ...байна.

...үгэ соо Сесси тухай тан... ...манай республикын ургалтын ...түсэбтэй холбоотой зарим ...шалпуута тогтожо, Совнарко... ...трнүүдэй Совет ба Наркома... ...Министерствонууд болгон бай... ...тухай хэлэхэ хүсэлтэйб.

...февралиин 9-дэ Москва го... ...ынска һунгуулиин округой ...һунгуулиин урда тээхи ...нүхэр Сталинай хэлэһэн түү... ...болбол манай орондо тон ехэ ...ба политическэ дэбжэлтэ ...байна. Энээнии бидэнэр ганса... ...гөө республикада бэшэ, мүн ...һанууд ба городуудые дайража ...ходоо хараһан байнабди. Ма... ...ороной столица Москва болбол ...Верховно Соведэй депутадуудые ...ээр ба хүпплэтэйгөөр угтажа ...хэлээ һаа бүхы депутадуудай ...хэлэхэб гэжэ найданаб.

...депутадуудай баяр... ...гөөр хэлэхэнь бэрхэтэй байна. ...һэн ба Верховно Совет бүхыдөө ...правительствын хүтэлбэрилэг... ...й Верховно Соведэй бүгэдэ... ...тат агуухэ Сталин түрүүтэй ...рхэдэнь үгаа халуунаар ба ...айгаар угтаа.

...удалнуудые Сесси дээрэ хара... ...халаа тон һайнзар ба үндэр ...ээр үнгэрһэн байна. СССР-... ...тельствын табиһан арадай ажа... ...н болхоохо ба хүгжөөхэ табан... ...халаа депутадуудта болон ...арадта агуухэ хүдэлмэриин ...та программа болоожо үгөө.

...түсэб тухай үгэ хэлэһэн ...манай ороной олониитын ба ...байгуулалта тухай, СССР-эй ара... ...гүй хани барисаан ту... ...гөөр хэлэһэн байнад.

...түсэбые хаража үзэлгэ ...большевистскэ партиин до... ...талаадын политикын, манай ...индустриализациин ба хүдөө ...коллективизациин политикын, ...социализмын илан мандал... ...улаа.

...Верховно Совет болбол СССР-... ...ажахые һэргээн болхоолгын 5 ...табанжэлэй түсэб тухай ...дүүгаар абаһан байна. Энэ ...түсэб соо олонациональна ...нэй бүхы арадуудай ажа... ...ура ба болбосон байдалай ур... ...советскэ правительствын, ...коммунистическэ партиин ба нүхэр ...тарилаг онсо анхарал хараг...

...баримта болгон ерэхэ табан... ...ургалтын хэмжээ харуулхада ...на. Манай табиһан Бурят-... ...ургалтын табанжэлэй түсэбэй ...ажаүйлэдбэриин, хүдөө ажа... ...культурын саашанхи дэбжэлтэ ...на.

...соо томо ажаүйлэдбэриин ...шухала зүйлнүүдые бүтээн ...байдалай ургалта хараалагдана ...урдахи 1940 онтой жэ... ...1950 ондо паровоз гаргалга 33 ...нүүрһэ малталга—22 дахин. ...—200 процент, вольфрам— ...молибден—300 процент. ...процент, маха—54 процент, за... ...процентээр дээшэлүүлэгдэхэ бай... ...ажаүйлэдбэриин талаар ва... ...ургалта 1940 онтой жэшээлбэл 1950 ондо 337 процентээр дээшэлүүлэгдэхэ, тэрэнэй тоодо үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилгэ 683,2 процентээр дээшэлүүлэгдэхэ байна.

Шэнэ табанжэл соо хүдөө ажахын саашанхи ургалтаар Бурят-Монголые ашаг үгэлтэ ехэтэй малажалай республика болгохо ёһотойбди. Энэ табанжэл соо орон һо тариянай, хартаабха ба бусад хүдөө ажахын культурануудай ургаса ехэ болохо зэрэтэй.

Хүдөө ажахые механизациилгын хэмжээ бүри ехээр ургэдхэгдэжэ, ирригационно хүдэлмэринүүдэй хэмжээ нилээд дээшэлүүлэгдэхэ юм. Энэнь байгаалиин муу условитой Забайкальеда хүдөө ажахын культурануудай ургасые элбэгжүүлжэ үгэхэ гэшэ.

Табанжэлэй түсэб соо моридой тоо толгойе 36 процент дээшэлүүлхэ (союзна дунда зэргын хэмжээ 46 процент юм) эбэртэ бодо мал—56 процентээр (союзнань 39 процентээр); хонид ба ямаад—82 процентээр (1945 онтой жэшээлбэл 75 процент) дээшэлүүлэгдэхэ байна. Түсэб соо малай үүлтэрые саашадань һайжаруулха, тэрэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлхэ, малажалай тэжээлэй базые бүхэжүүлхэ ба ургэдхэхэ ябадал хараалагдана.

Элүүрые хамгаалга, гэгээрэл ба искусство, мүн городуудые, хүдэлмэришэдэй поселогуудые ба хүдөөгэй һууриин газарнуудые культурна болбосон байдалтай болгохо ябадал бүри ехэ ургалта түйлаха юм.

Һарын түсэбые амжалтатайгаар дүүргэжэ байха зуураа республикын, аймагуудай, районуудай, болон предприятинууд ба колхозуудай табанжэлэй түсэбые удааруулангүй табижа дүүргэхэ гэшэ манай шухала зорилго болоно.

Социалистическэ мүрысөөе үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, эмхидхэлгын хүдэлмэриие ехэхэнээр ябуулжа, шэнэ табанжэлэй нэгэдэхи жэл болохо 1946 оной түсэбые дүүргэхэ ябадал хангажа, советскэ арадай ажалай фронтын шэнэ добтолго дээрэ хүндэтэ ба түрүү һуури эзэлхэ дура зоригтойбди.

Нүхэдүүд! Гүрэнэй засагай дээдэ гүйсэдхэлгын ба захиргаанай орган—СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведые СССР-эй Министрнүүдэй Совет болон союзна ба автономно республиканүүдай гүрэнэй управлениин органуудые хубилган байгуулһанай удхашанар сэгнэшэгүй ехэ гэшэ.

Энэ хуулиие абалга халаа гүрэнэй органуудта манай парти ба нүхэр Сталин хэды ехэ үүргэ ба харюусалга үгэдэгынь харуулна. Бидэ, республикын советскэ органуудта хүдэлмэрилдэг коммунистнууд болбол гүрэнэй органуудые нигэжэ нэрлэлгые манай агуухэ ороной һүр һүлдэдэ таарамжатай тон шухала хэмжээ-ябуулга мүн гэжэ харанабди. Тиихэ зуураа советскэ органуудые ба манай республикын гүйсэдхэлгын ба захиргаанай органуудые толгойлжо байгаа нюурнуудта болон арадай ажахын зарим һалбаринуудые толгойлжо байгаа нюурнуудта партиин даалгаһан ехэхэн харюусалгые һайнаар ойлгонобди. Энэ халаа нэрэеэ һэлгээд, арюун сэбэр болоод хизаарлаха бэшэ, харин хамаг бүхы хүсөөрөө оролсожо, Министрнүүдэй Соведэй, Министерствонуудай болон республикын бүхы советскэ органуудай хүдэлмэриие шэнэдхэн табиха ябадал болоно.

Бидэнээр халаа республикын бүхы советскэ органуудай хүдэлмэриие шэнэдхэн табижа, хүдэлмэриингөө хэмжээе манай партиин шэнэ эрилтэнүүдтэй таарулдуулха ёһотойбди.

Табанжал соо транспортын шэнэ ургалта болохо

(...н-Удэ станциин узловой парткомой секретарь нүхэр Ковалевскиин үгэһөө)

...1946—1950 онуудта СССР-эй ...ахые һэргээн болхоохо ба хүг... ...жэлэй түсэб тухай» Хуулиие ...ажалшад халуунаар угта... ...хуулиие бэелүүлхэдээ социалис... ...нэйнөө сэрэгэй ба экономи... ...шадалые улам хүсэтэй бол... ...ажахые сэрэгэй урда тээхи ...нилээдгүй хүгжөөхэ байнабди.

...түсэб соо хараалагдаһан ...программые бэелүүлхын ...ажаүйлэдбэри ба түмэрза... ...һэргээн болхоохо ба ...хүгжүүхэ ябадал гол ехэ ...байһаниинь мэдээжэ. Түмэрза... ...транспортые һэргээн болхоохо ба ...ябадал табанжэлэй түсэб соо ...зорилгонуудай нэгэн болгог... ...замай транспортын капитало... ...40,1 миллиард түхэриг байна. ...бүхы арадай ажахыда хараа... ...угтаа зооринн зургаанай нэгэ ...болохо.

...транспортын ашаа шэрэл... ...урда тээхи хэмжээдэ орхелоо ...нэмэхэ байна. Түмэрзамай ...бүхы һалбаринууд саашадаа ...шэнэ техникые дэлгэрүүлхэ дүүрэн аргатай болоо гэшэ. Зүүн-Сибириин түмэрзамай транспортын табанжэлэй түсэб үшөө баталагдаагүй тэбэшье, гол проектнь хараалагдаһан байна. Табанжал соо манай түмэрзамай транспорт нилээдгүй ургаха юм. Паровоз болон вагонуудые заһабарилхын тулада тусхай мастерскойнуудые заһабарилха байнабди. 1946 ондо Улан-Удын депо котельно ба тепловой угаалгые хэгэ барилга түхеэрэхээр хараална. Мүн пассажирска шэнэ вокзалнууд баригдаха юм. 1946 ондо Улан-Удын узелда баин, үхибүүдэй сад, һургуулинуудай барилга эхилээд, 1947 ондо ашаглалтада үгтэхөөр хараалагдана. Тэрэшэлэн бусад олон шухала барилганууд түхеэрэгдэхэ юм.

Табанжэлэй түсэб халаа түмэрзамай транспортын хүдэлмэрилэгшэдэй улам һайнаар, улам эршэтэйгээр хүдэлмэрилхые эринэ гэшэ. Тиимэдэ түмэрзамай хүдэлмэрилэгшэд социалистическэ мүрысөөндэ үшөө эршэтэйгээр оролсоод, ажалайнгаа бүтээсые али болохоор дээшэлүүлжэ, табанжэлэй түсэб соо хараалагдаһан угаа ехэ зорилгонуудые дүүргэхын ...ба шэнэ техникые дэлгэрүүлхын түлөө бүхы хабаяа элсүүлхэ байнабди.

Манай зориг хүсэн хэмжээлэшэгүй ехэ

(СССР-эй Верховно Соведэй депутат Хоца Намсараевай үгэһөө)

Нүхэдүүд!

Манай парти ба правительствын ашата габьяа түгэлдэр ажал байгуулалта болон тэрэнэй үрэ болбосоролой гайхамшагые бидэндэ олгожо үгэһэн агуухэ Сталинай засан мэргэн ударидалгые бидэ советскэ арад хэзээшье, ямаршье саг үедэ хүнд тайгөөр дахажа, тэрэнэй заһан илалтын замаар илажа ерэһэн байнабди.

Сталин болбол манай наран мүн, манай илалтын гол һүлдэ мүн.

Нүхэдүүд! Мүнөө һая үнгэрһэн ба энээнэй урда дэлхэй дээрэ үзэгдөөгүй лайн сэрэгэй хатуу шанга сагые дүрбэн жэлэй турша соо түйлажа, Германиин фашистнуудай, Японии империалистнуудай хэмжээгүй хүдэр ехэ бэлэдхэлтэ хүсэнүүдые бүримүһэн бута сохижо, үндэһөөрынь үгы болгон илаһан байнабди.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агуухэ дайн сэрэгэй үедэ суурхан илажа гараһан манай баатар Улаан Армиин һүр хүсэн бүхэдэлхэйн түүхэтэ алдаршаһан байна. Советскэ ороной ажалша баатар арадай һүр хүсэн мүн лэ бүхэдэлхэй дээрэ суурхан алдаршаһан байна. Манай Советскэ ороной ажабайдал, аха дүүгэй хани барисаа, эрдэм болбосорол мүн лэ дэлхэй дээрэ алдаршангүй байха аргагүй. Та бүгэдэ мэдэжэ байнат. Энэ гайхамшагта илалтын һүүлээр манай агуухэ советскэ орондо Верховно Соведэй һунгалта болоожо, мүн лэ бүхэдэлхэйн арад түмэндэ һайшаагдан гайхуулагдаһаниинь хэн бүхэндэ эли байна.

Мүнөө һаяхан Москвада Верховно Соведэй сесси болобо.

Тэндэ хэлсэгдэн шиидхэгдэһэн зүйлнүүд тухай мүнөө эндэ манай партиин областной комитедэй секретарь нүхэр Кудрявцев бүрин түгэс элидхэжэ үгэбэ гэшэ. Бишье советскэ гүрэнэй Верховно Соведэй сессидэ байлсаһан байнаб. Тэрэ сесси дээрэ хэлсэгдэһэн зүйлнүүдэй тухайда дабхарлажа эндэ юу хэлэхэ гээшэб. Бүрин тодорхой хэлсэгдэһэн байна. Мүнөө гол ехэ асуудал байһан табанжэлэй түсэб манай советскэ граждании бүхэнэй шухала холбогдохо нангин хэрэг байна. Энэ болбол манай советскэ ороной агуухэ илалтын удхашанартай болохо байна. Тиимэ тула манай агуухэ илалтые эгүүридэ батадхан, болото хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ, манай ашата гушын мүнхэ жаргалай үндэһэн болохо, манай урда баясхалан түгэлдэр, сэгнэшэгүй үрэтэй зурхэнэй нангин хэрэг гээшэ гэжэ би һананагби.

Энэ табанжэлэй түсэбые парти ба правительствынгаа, агуухэ Сталин багшынгаа сэсэн мэргэн ударидалгаар эрхэбэшэ дүүргэхэ гээшэбди гэжэ ами шуһанайнгаа этигэл найдабариие би Та бүгэдын арюун зориг, арюун хүсэнтэй нэгэдхэнэ гээшэб.

Энэ табанжэлэй түсэб дотор байһан бүтээгдэхэ зүйлнүүд болбол манай ашата гушын жаргал мүн, манай зориг хүсэнэй илалта болон габьяа мүн, манай эсэгэ үбгэнэрэй тэмсэһээр ерэһэн тэмсэлэй хүсэл мүн.

Бидэ илахабди. Бидэ илахабди гэжэ лабтай найданабди. Манай Бурят ороной арадуудай дунда хүдэлмэришэд, колхозникууд, багшанар, эрдэмтэд, уранзохёолшод, урануураашад, хүгжэмшэд, дуушад, артистнууд гэхэ мэтын ажал бүриин мэргэжэлтэд байна гээшэ. Эдэнэй дунда манай Бурят-Монголой үсөөхэн тоото уранзохёолшод байха юм. Тэдэнэр болбол Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ фронт дээрэшье, ара талаашье хүрэгүүрһээ барин ажаллажа гараһан байна. Манай уранзохёолой талада дутуу дунда зүйлнүүд нилээдгүй ехэ байна. Фронт дээрэһээ манай уранзохёолшод бусажа ерээд, өөрынгөө хүдэлмэридэ бэлэдхэжэ байһан хүнүүд бии. Бидэ уранзохёолшод Бурят-Монгол ороной уранзохёолой нангин хэрэгтэ арад түмэнтэеэ гар гарһаа барилсан хормойгоо шуужа, хамсыгаа шамажа оролсоод, бурят-монгол арадай гэгээрэл болбосоролые урагшань габшуулхаар бэлэн байнабди. Бурят-Монголой 25 жэлэй ойн баярай үдэртэ зорюулжа өөһэдынгөө уранзохёолой ном дэбтэрнүүдые гаргахаар зоригложо байһанаа эндэ хэлэхэ уялгатай байнаб. Манай хүрэгүүрһэнүүд болбол Бурят-Монгол ороноо урлаһан күпледүүд дээрэ жаргажа, та хүндэтэ нүхэдые, табанжэлэй түсэбэй илалта амжалтануудай баясхаланта харюунуудые хүлеэнэ. Энэ халаа Бурят-Монгол ороной түрэл бүриин ажалай мэргэжэлтэд Та бүгэдэнэй болон бидэ уранзохёолшодой хани барисаан мүн гээшэ гэхэб.

Өөрынгөө столица Улан-Удэеэ гэгээрэл болбосоролой талаар һайн һайхан город болгохо, олон бага наһатай үхибүүдые болбосоролой замаар хүмүүжүүлхэ хамагай шухала, хамагай дээдэ хэрэг байна. Энээн тухайда һанал зоригоо гүнзэгыгөөр хандуулха ушартай байнабди. Иимэ тулада хүүгэдэй дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие хүсэтэй болгохоһоо гадна, городой ехэ хүнүүдэй дунда үхибүүдые культурнаар хүмүүжүүлхын тухайда тон үргэн хүдэлмэри тусхайлан ябуулхые бүхы нүхэдтэ, бүхы гэгээрэл болбосоролой газарта дурадхал оруулнаб.

Зай нүхэд! Манай зориг хүсэн хэмжээлэшэгүй гүнзэгы ехэ гээшэ.

Республикын сырьевой баялигуудые шудалхын түлөө!

(НИИКЭ-гэй экономикын секторые даагша нүхэр Туйск гэгшын үгэһөө)

Арадай ажахые һэргээн болхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб соо хара ба үнгэтэ металлургиин, түлишэнүүдэй ажаүйлэдбэриин ба бусад һалбаринуудай сырьевой база байгуулха хэрэгтэ ехэхэн анхарал табигдана. Сырьевой база тухай асуудалнууд мүн манай Бурят-Монголой АССР-эй хүгжэлтэдэ шухала удхашанартай байна.

Үнгэрһэн сталинска табанжэлнүүдэй үедэ шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые ябуулһанай ашаар ашагта малтамалнуудай нилээд ехэ хубинь ашаглалгада үгтэжэ, горно-рудна ажаүйлэдбэриин хүгжэлтэдэ ехэ туһалһан байна. Ашагта малтамалнуудай сырьевой база дээрэ Советскэ Союз соо томохон вольфрамово-молибденовэ комбинат, Галуута-нуурай нүүрһэнэй бассейн байгуулагдаһан ба бусад малтамалай газарнууд шэнжэлэгдэжэ байна.

Арадай ажахын хүгжэлтын интересүүд, тусхайлбал республикые индустриализацилха ябадал минерально-сырьевой базые һайнаар ба бүхы талаһаань шэнжэн үзэхые эринэ гээшэ. Республикын ажахые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые тодорхойлон байгуулхадаа гансашье нютагай удхашанартай бэшэ, мүн союзна шанартай Окинска проблемые шиидхэхые хараалха хэрэгтэй. Энэ проблемые шиидхэлгэ халаа графит, азбест, боксит, нифрит гэхэ мэтэ түүхэй эдүүдэй ехэхэн запасаар хангаха байна.

Республикын индустриин саашанхи хүгжэлтэдэ ехэхэн удхашанартай үшөө нэгэ асуудал гэхэдэ, мүнөө байһан малтамалай газарнуудай запасуудые тоолон абажа, ашагта малтамалнуудай баялигуудтай газарнуудта бэдэрэлгэнүүдые хэхэ ба үшөө шэнжэлэгдээгүй районуудта геологическо-шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые ябуулха хэрэг болоно. Тэрэнэй түлөө республика дотор тусхай геологическа алба байгуулха шухала гээшэ.

Наукын ажал-ябуулгашадай ба научна хүдэлмэрилэгшэдэй материальна байдалые һайжаруулха тухай правительствын шиидхэбэри халаа манай советскэ наукын хүгжэлтэдэ ямар ехэ удхашанар олгодог байһаниие эли тодоор гэршэлнэ. Мүн манай республикада научна шэнжэлэлгын хүдэлмэри халаа хүндэтэ һуури эзэлхэ ба арадай ажахые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбэй табиһан зорилгонуудай хэмжээндэ хүргэгдэхэ ёһотой.

Манай научна-шэнжэлэлгын эмхизургаануудта мэргэжэлтэ кадрнуудтай болоходоонь али болохо туһаламжа үзүүлхэ, арадай ажахын хүгжэлтэтэй холбоотой асуудалнуудые шиидхэхэдэ хэрэгтэй сагтань туһалха, республикын арадай ажахын хүгжэлтэдэ научно-шэнжэлэлгын эмхизургаануудай хүдэлмэринүүдые зорюулжа, элдэб янза эмхизургаануудай научна хүдэлмэриие таарулан ябуулха шухала гээшэ. Научна проблемэнүүдые шиидхэхэ хэрэгтэ дээдэ һургуулинуудай багшанарые хабаадуулха шухала. Тэдэнэр үшөө мүнөө хүртэр ехэнхидээ научна хүдэлмэриһөө хажуудаа байна. Манай научна хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлые дээшэлүүлхэ, тэдэнэй урда табигдаһан зорилгонуудые дүүргэхын түлөө бүхы шадалаа үгэжэ шадаха арга-боломжонуудые олгожо, тэдэнэй ажаһуудалай условинуудые һайжаруулха. Ороной хүгжэлтын перспективэнүүдээр зоригжуулагдаһан манай наукын ба экономикын научно-шэнжэлэлгын институдай хүдэлмэрилэгшэд республикын хүдэлмэришэд ба колхозникуудта ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажахые улам саашань хүгжөөхын түлөө үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашаглаха асуудалые амжалтатайгаар шиидхэхэ хэрэгтэ туһалалсажа, шэнэ шэнэ амжалтануудые түйлаха хэлбэришэгүй дура зоригоор дүүрэн байна.

Ажаүйлэдбэриин гол зорилгонууд

(Госпланай түлөөлэгшэ нүхэр Михайловай үгэ)

Нүхэд! СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси түүхэтэ шиидхэбэри абаба —1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн болхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай хуули батална.

Энэ халаа нүхэр Сталинай заабаринуудаар тодорхойлон байгуулагдаһан социалистическэ байгуулалтын агуухэ программа гээшэ.

Шэнэ табанжэлэй ажахын-политическэ гол зорилго халаа эзэмдэлгэдэ дайрагдаһан районуудые һэргээн болхоохо, ажаүйлэдбэриин ба хүдөө ажахын сэрэгэй урда тээхи хэмжээе һэргээн болхоохо ба Удэнь энэ хэмжээе нилээд ехээр үлүүлэн гараха ябадалда болоно.

Табанжэлэй түсэбөөр табигдаһан зорилгонууд халаа Бурят-Монголой республикада ондоо удхатай гээшэ.

Юундэб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, манай ажаүйлэдбэриин ба бусад һалбаринууд СССР-эй арадай ажахын гол шухала һалбаринуудай (машино-бүтээлгэ, эдеэ хоолой ажаүйлэдбэри, үнгэтэ, барилгын материалнуудай нүүрһэнэй, транспортын ажаүйлэдбэриин) томохон түлөөлэгшэдынь гээшэ, тэдэндэ ехэхэн анхарал хандуулагдана.

Хоёрдохёор, манай территори халаа эзэмдэлгэһээ гэмтээгүй, тиимэһээ манай ургалтын темп дунда жэшээнүүдһээ дээшэ байха ёһотой.

Гурбадахяар, манай республика урдаһаа национальна заха хизаар байгаа, тэрэнэй хүгжэлтын ба тэнцүүн байдалые дээшэлүүлгын хойноһоо нүхэр Сталин өөрөө хаража байгаа.

Эдэ бүгэдэ халаа бидэниие ехэ һайнаа бодожо, агуухэ сталинска хараалалгануудые дүүргэхын түлөө бүхы болохо резервнүүдээ тооложо, тодорхой замаа хараалхые уялгална гээшэ. Табанжэлэй түсэб халаа мүнөө һалбаринуудаар амяараа амяарань ба экономическа районуудаар тодорхойлогдожо байна.

Манай республикада байгаа союзна ажаүйлэдбэриин һалбаринуудай хүгжэлтэ халаа иимэ замаар ябаха ёһотой:

Паровозо-бүтээлгэ.

Табанжэлэй эсэстэ паровоз бүтээн гаргалта 2,4 дахин ехэ болохо. Манай завод халаа Союзай томохон завод гээшэ, тиимэһээ тэрэ шэнэдхэн байгуулагдаха ба жэлдээ олохон паровозуудые гаргаха ёһотой болоно. Тэрэ халаа 1940 ондо 9 паровоз бүтээн гаргаһан байна.

Нүүрһэнэй ажаүйлэдбэри табанжэлэй эсэстэ республикые энергетическэ түлишээр ба ажаһуудалай хэрэгсэлнүүдтэй холбоотой түлишээр хүсэдөөр хангаха ёһотой. Гансал технологическа хэрэгсэлнүүдтэй черемховско ба черновско нүүрһэ абаха байнабди. Нүүрһэ малтан абалга 1945 онтой сасуулбал 6 дахин ехэ болохо байна. Энээнэй түлөө 300 мянган тонно нүүрһэ үгэжэ шадаха шэнэ разрезые ашаглалгада оруулха хэрэгтэй. 30 миллион түхэриг капитальна гаргашануудта хараалагдаһан.

Мүнөө үедэ 61 процент черемховско нүүрһэ, 15 процент черновско ба огойдоол 24 процент Галуута нуурай нүүрһэ хэрэглэнэбди. 76 процент холоһоо асарагдаһан нүүрһэ хэрэглэнэ гээшэбди.

Республика болбол вольфрам ба молибдениие малтан абалгаар ехэхэн шухала һуури эзэлнэ. Бидэнэр 1945 ондо 1940 ондо бүхы капиталистическэ дэлхэйн малтан абаһанай 4 процентые малтан абаһан байнабди.

Вольфрам малтан абалга халаа табанжэлэй эсэстэ хоёр дахин ехэ болохо ба молибден 1945 оноһоотой сасуулбал 20 дахин ехэ болохо байна. Энэ халаа сүүдхэдээ тон ехэ руда үгэхэ хүсэтэй обогатительна фабрикын барилгада һомологдоһон ехэхэн капиталовложенинүүдээр ба гол руднигуудые ургэдхэлтөөр хангагдаха байна.

Ой модоной ажаүйлэдбэри

Түсэбөөр халаа ой модоной ажаүйлэдбэриие бүхы СССР соо 1940 онтой сасуулбал 59 процент дээшэлүүлхээр хараалагдана. Табанжэлэй жэлнүүдтэ ой модоной ажаүйлэдбэри ехэл далайсатайгаар ургаха ёһотой, тусхай анхарал модо хюрөөдэлгэдэ ба шпал хюрөөдэлгэдэ хандуулагдаха болоно. Модо бэлэдхэлые ба гаргалтые механизацилха, электрохюрөөнүүдые нэбтэрүүлгэ бэелүүлхэ шухала.

Загаһанай ажаүйлэдбэри халаа хэрэглэгдэһэн запасуудаа һэргээн байгуулжа, продукциин шанарые һайжаруулжа, консервнүүдэй ассортиментые үргэдхэжэ, табанжэлэй эсэстэ дайнай урда тээхи хэмжээе үлүүлэн гараха ёһотой.

Мяханай комбинат болбол мяханай продукци гаргалгые ехэ болгохо (13 мянган тонноһоо 20 хүртэр), колбасна цех ба холодильнигые үргэдхэхэ, гаргагдаха продукциин шанарые һайжаруулха, гэр байрануудые ба мяханай комбинатые городтой холбохо харгы байгуулха байна.

Шэлэй завод болбол шэл үйлэдбэрилгые 3.000 мянган квадратна метр хүртэр ехэдхэхэ ёһотой.

Табанжэлэй үедэ баригдажа байгаа жэлдээ миллион метр сэмбэ үгэхэ сэмбын комбинат, сахарна завод, мотово-заһабарилгын завод ашаглалтада орохо байна.

Тэрээнһээ гадна республика дотор иимэнүүд шэнэ барилганууд хэгдэхэ:

1. Жэлдээ 200 мянган тонно цемент үйлэдбэрилхэ цементнэ завод баригдажа, 1948 ондо ашаглалтада оруулагдаха.

2. Цементнэ заводой база дээрэ шифернэ завод баригдаха.

3. Суудхэдээ 500 тонно руда гаргаха обогатительна молибденовэ фабрика байгуулагдаха.

4. Байкало-Амурска магистралиин барилгын хүдэлмэринүүд хэгдэхэ.

Бурят-Монголой АССР халаа дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбые дүүргэһэнэй эсэстэ СССР-эй зүүн зүгтэ хүгжэнги, түлишэ (нүүрһэ), хомор металлнууд (вольфрам ба молибден), транспортна машинанууд (паровозууд), барилгын материалнууд (цемент, шэл, модо ба бусад) ба эдеэ хоолой продуктнууд (маха загаһан ба бусад) үйлэдбэрилдэг хүсэтэ ба шухала район болохо ёһотой.

Тиимэһээ манай республикын урда ажаүйлэдбэриин талаар ехэхэн зорилгонууд табигдаатай байна. Тэдэниие дүүргэхын түлөө манай бүхы хүсэнүүдые шангалхаха ба дотоод резервнүүдые гулдхаха шухала байна.

Эдэ бүхы зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө табанжэлэй түсэбэй удхашанарые арад зондо хүсэдөөр ойлгуулжа, тэдэниие энэ гайхамшагта түсэбөөр зоригжуулан, социалистическэ мүрысөөнэй долгиие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ шухала байна.

Эхэ орондоо эрхим локомотивуудые үгэхын түлөө!

(Паровозо-бүтээлгын заводой главна инженерэй орлогшо нүхэр Тереховэй үгэһөө)

СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи Сесси дээрэ батлагдаһан дүрбэдэхи сталинска табанжэлэй түсэб тухай хуули болбол 1950 ондо 2.200 магистральна паровозуудые бүтээн гаргахаар хараална. Энэ гайхамшагта ехэ программын нилээд хубиие манай завод бүтээн гаргаха ёһотой болоно.

Транспортна машино-бүтээлгын Министр нүхэр Малышевай приказай ёһоор, манай завод 1946 ондо заводойнгоо түхеэрэлгэдэ шэнэ шэнэ техникэ таарулан тодхожо «СО» маркын паровозые бүтээн гаргаха ёһотой байна. Манай завод «СО» паровозуудые һараһаа һара бүридэ олоор бүтээн гаргаха харюусалгата даалгабаритай.

Транспортна машино-бүтээлгын Министерствээр хараалагдаһан паровоз бүтээлгын уялгата түсэбые дүүргэхын түлөө хэдэн олон шухала хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхэ, паровоз бүтээлгын цехүүдэй үйлэдбэриин талмайе үргэдхэхэ, мүнөө байгаа түхеэрэлгэнүүд дээрэ шэнэ нэмэлтэ түхеэрэлгэ—станогуудые тодхохо ёһотой болонобди. Мүн тэрэшэлэн хүндэ хүдэлмэринүүдые механизацилха гэхэ гү, али мүнөө үедэ хүнэй гараар бүтээдэг ба хүдэлгэгдэдэг түхеэрэлгэнүүдые техникээр ябуулха ёһотой болоно. Мүн тэрэшэлэн, энээнэй урда тээ нэгэ паровоз бүтээхэдэ 33.000 хүн час хэрэгтэй байгаа һаань, 1947 оной январиин 1-дэ 18.000 хүн-часые хэрэглэдэг болохо байнабди. Энэ халаа манай инженернүүд ба конструкторнуудай урда тон харюусалгатай зорилго табяа. Энээниие бэелүүлхэ хэрэгтэ манай заводой коллектив эршэмтэйгээр эхилжэ орсо. Тиихэтэй хамта шэнэ шэнэ түхеэрэлгэнүүд бүхы паровозо-бүтээлгын цехүүдтэ тодхоогдожо ба түхеэрэгдэжэ байна.

Мүн, паровозой частьнуудые болбосоруулдаг инструмент—зэр зэмсэгүүдые зүбөөр хэрэглэхэ ба тэдэниие өөһэдынгөө хүсөөр бүтээхэ түхеэрэлгэнүүдые бэлэдхэжэ байнабди. Паровоз-бүтээлгын гол хүдэлмэриие шэрэм ба булад шудхалгын цехүүд бүтээдэг гээшэ. Тиимэдэ шудхалгын хүдэлмэриие 85 процент хүртэр механизировалха хэрэг эхилээ. Нигээд байхада эдэ цехүүд голодһо гаргалгые 6 процент хүртэр дээшэлүүлхэ юм. Мүн тэрэшэлэн апрель соо эдэ цехүүдтэ түмэр хэбүүдые бэлэдхэхэ хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдажа байна.

Манай завод болбол урдаа табигдаал байгаа харюусалгата зорилгын үндэһэ һуури дээрэ тусхай хэмжээ-ябуулганuудай түсэбые табяад, тэрээнэй болото дээрэнь бэелүүлхын түлөө тэмсэжэ ороо.

Мүнөө үедэ хүндэ ажалые механизацилха машинануудай станок-түхеэрэлгэнүүдэй миин байлгые багадхаха, гаргаһан продукциингаа шанарые һайжаруулха, паровоз бүтээлгэ дээрэ түйлаһан Эхэ орон соохи ба хилын саанахи түрүү методуудые гүнзэгыгөөр шудалха хүдэлмэри дэлгэрүүлэгдэбэ.

Энээниие бидэнэр болото дээрэнь һайнаар ябуулаад байгаа һаа, дүрбэдэхи Сталинска табанжэлэй түрүүшын жэлдэ манай паровозо-бүтээлгын заводой коллективэй урда табигдаад байһан харюусалгата зорилгые шиидхэжэ шадахамнай лабтай.

НЕФТЯНИГУУДАЙ ОЙРЫН ЗОРИЛГОНУУД

СССР-эй Урда ба Баруун районуудай нефтяной ажаүйлэдбэриин Министр нүхэр Н. Байбаковтой хөөрэлдөөн

Хүндэ индустриин гол һалбаринуудай нэгэн болохо нефтяной ажаүйлэдбэриин хүгжэлтэдэ шэнэ табанжэлэй түсэб соо ехэхэн анхарал табигдана. «Нефтяной ажаүйлэдбэриие түргэнөөр һэргээн бодхоохо ба хүгжүүлхые харгаха, нефть малтан абалгаар ба болбосоруулгаар 1940 ондо дайнай урда тээхи хэмжээндэ хүрэхэ, 1950 ондо тэрэ хэмжээе үлүүлхэ» — зорилго нефтянигуудай урда табигдаад байна. Шэнэ табанжэлэй эсэстэ оронмнай 35,4 миллион тонно нефть абадаг болохо ёһотой. Нефтянигуудай энэ ойрын зорилго хадаа 1946 оной февралиин 9-дэ һунгагшадай урда агуу Сталинай хэлэһэн үгэдэ харалагдаһан арадай ажахын хүгжэлхын айхабтар ехэ программые бэе үүлгын түрүүшын шата нь болоно. Гурбан табанжэлэй үнгэрөөд байхада манай орон жэл бүри 60 миллион тонно нефть малтан абадаг болохо.

Нефть малтан абалгын хэмжээе эрилдээр дээшэлүүлхэ бүхы арга-боломжо манай бии. Немецко-фашистска булимтарагшадай ехээр һандаргаһан Грозный ба Краснодарай нефтяной районуудые түргэнөөр һэргээн бодхоохо ябадал табанжэлээр харалагдаа. Эдэ районуудай урдынь алдар солые түргэнөөр дахин һэргээн бадаруулха хэрэг нефтянигуудай дайшалхы зорилго болоно. Грозный ба Краснодарска хизаарай үйлэдбэринүүд 1950 ондо дайнай урда тээ нефть малтан абадаг хэмжээндээ хүрэхэ байна.

Манай оронолй хуушанай нефтяной районуудай нэгэн болохо Азербайджанда тусгаар анхарал табигдаха байна.

Бэдэрэлгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагда, хэрэглэгдэ эгүй байһан скважинануудые ашаглалгада оруулагда хадаа хэдэн зуун мянган тонно хара алта нэмэжэ абаха арга-боломжо олгохо байна. Азербайджанай нефтянигууд далайн участогуудаа тон хүнгэнөөр ба бэлэхэнээр шудалха ёһотой. Далайн оёор гүн айхабтар ехэ нефтяной баялигтай байдаг гэшэ. Мүнөө бидэнэр далай соо үрөмдэгдэһэн скважинануудһаа хэдэн зуугаад мянган тонно нефть абадаг байнабди.

Үрөмдэлгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулга, үйлэдбэринүүдэй барилга, нефтепровод, нефть болбосоруулха предприятинуудай, электростанцинуудай, механическа мастерскойнуудай барилганууды ба ниитэ байрын, культурно-ажаһуудалай барилганууды хүгжүүлхэ ябадал табанжэлээр харалагдаа.

Ашаглалгын ба бэдэрэлгын үрөмдэлгын юрэнхы хэмжээ 1950 ондо 1940 онойхиһоо 2-һоо дээшэ дахин нэмэхэ байна. Энэ хадаа машина зэмсэг үйлэдбэрилэн гаргагшадһаа үрөмдэлгын тухеэрэлгэ ба скважина ашаглаха тухеэрэлгэнүүдые үйлэдбэритэн гаргалгые нилээд үргэдхэхые эринэ.

Түрүүшын Сталинска табанжэлнүүдэй үедэ нефтяной ажаүйлэдбэри шэнэ машина ба тухеэрэлгээр гүйсэд зэбсэгжүүлэгдэһэн байгаа. Хуушанай будүүлиг сохижо үрөмдэлгые эрьелдүүлжэ үрөмдэлгөөр һэлгэһэн, нефть болбосоруулха, тиихэ үедэ тон ехэ, техническэ талаар һайжаруулагдаһан заводууд баригдаһан, нефтиин машина үйлэдбэрилгын гол үндэһэн һуури байгуулагдаһан байгаа юм. Нефтяной ажаүйлэдбэриин урда байһан энэ зорилгонууд хадаа тэрэниие мүчөөлэйнь маш нарин зэмсэгые шэнэ гүйсэд шанартай, һайжаруулагдаһан машина зэмсэгээр ехэхэлээр хангаха абаха дахин бүри хүсэлэнгэйгөөр эринэ.

Нефтянигууд хадаа металлургануудта, дизельнүүдые үйлэдбэрилэн гаргагшадта, транспортна машино-бүтээлгын хүдэлмэринэдтэ, электроажаүйлэдбэринэ, түмэрзамайхидта өөрынгөө тоосоо оруулна. Бидэнэр тэдэнһээ бата бэхи тухеэрэлгэнүүдые олоор хүлеэнэбди. Манда үрөмдэлгын моторнууд, тракторнууд, булад сургонууд хэрэгтэй.

Научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэриие үргэнөөр дэлгэрүүлэнгүйгөөр нефтяной ажаүйлэдбэриин урда табигдаһан туйлаа ехэ зорилгонуудые шиидхэхэ аргагүй. Мүнөө научна ба проектнэ эмхизургаанууд шэнжэлэлгын хүдэлмэри ябуулна. Энэ хадаа үрөмдэлгые нилээд түргэдүүлхэ, ехэхэн хүдэлмэри хэрэглэдэг һалбари болохо нефтяной ажаүйлэдбэридэ ажалай бүтээсые эрид дээшэлүүлхэ байна. Бидэндэ шэнэ зүйл болохо нефть болбосоруулха процессүүд зохёогдожо байна. Хоердохёо ашаглаха методүүд хэрэглэгдэдэг болоо. Изобретенинүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ ябадал ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ арга олгохо байна.

Шэнэ табанжэл соо нефтянигуудта зорюулагдаһан байрын барилганууд тон ехэ далайцтайгаар ябуулагдаха болоно. Нефтяной ажаүйлэдбэриин байрын фонд 1950 ондо 60 процент нэмэхэ байна. Болбосон тухэлтэй больница, хүүгэдэй сад, хүүгэдэй ясли, һургуули, клубууд ба культурно-ажаһуудалай бусад эмхизургаануудай барилгануудай проектнүүд зохёогдожо байха юм.

Түрүүшын Сталинска табанжэлнүүдэй зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэжэ шадаһан, гитлеровскэ Германиие ба империалистическэ Японие бута сохихо хэрэгтэ өөрынгөө хубиие оруулһан, Советскэ Союзай нефтянигууд хадаа оронойгоо урда туйлай ехэ харюусалгатай байһанаа мэдэрдэг ба шэнэ Сталинска табанжэлэй түсэбые гүйсэдхэхын тула бүхы хүсэсэ гаргаха байна.

Ч. Цыдендамбаев

АЛАМЖА ХҮБҮҮНЭЙ АЛТАН ҮЛГЫ

Легендэ

Сагаан долгито Байгалай
Сахюур номин хормойдо,
Үлэн богын төөриһэ
Үсхэн сэнхир тайга бии.

Тэрэ тайгын оёорто
Тэбхэр үндэр шулуун дээр,
Аламжа мэргэн хүбүүнэй
Алтан үлгы байдаг юм.

Хоёр шуурюур горходой
Холболдоһон бэлшэртэ,
Мүнхэ байдаг үлгые
Мүшэтэ долгин угаана.

Дүүтэмэ ягаан сэсэгүүд,
Дүхэриглэжэ урганхай,
Үбэл зунгүй хажуудань
Үнэр хангал тараадаг.

Энэ үлгын табсандаар
Эхэһээ Аламжын унахада,
Зунай дээрэнь һолонго
Зургаан утаһаа татаһан юм.

Хүсэтэ мэргэн Аламжын
Хүлөө оложо тэнжэхэдэ,
Зэрлиг бугануд тайга соо
Жэмбүүр лимбээ татаһан юм.

Ерээн бугын эбэрээр
Елэн баржа бүтөөһэн,
Бухайр шара номоныинь
Һухай улаан сэсэгүүд соо...

Тэнжэжэ ябаа Аламжын
Тэнгэрэ өөдэ табихадань,
Мүнгэн булсуу зэбэнүүдэнь
Мүшэндэ хүрөө гэлсэдэг.

Парай бишинхан Аламжа
Найдан дундаа харбин гээд,
Уршагта дошхон баабгайе
Унагааһан юмэ гэлсэдэг.

Арбан мянган зэбэһээ
Абарһан булад хуягынь,
Хингал молһоной мүшэрһөө
Хажуудань үлгөөтэй байдаг юм.

Аламжа мэргэнэй дайнуудта
Абажа ябаһан энэ хуяг—
Аюул үсэлай болохые
Алдад үгы мэдэдэг.

Хариин дайсатай мориной
Хатар туруунай тобороомсоор,
Хинхинаан шанга дуугаарла
Хамаг зоноо уряалдаг.

Баатарай алтан үлгыдэ
Баруун хасараа хүргэһэн хүн,
Зуу наһа наһалха
Зол заяа олодог хал.

Хангамал булад хуягайнь
Ханхинаха абяае дуулаһан хүн,
Уйдхар дуунаар наһандаа
Ушархала болидог гээ.

Гаһар томо һаатагыень
Гартаа нэгэтэ бариһан хүн,
Хориин дайсадые һүрдөөхэ
Хэба шадал олодог гээ.

НЕМЕЦКЭ СЭРЭГЭЙ ГОЛ ЕХЭ ГЭМТЭ ЯБАДАЛ ХЭГШЭДЫЕ СҮҮДЛЭХЭ НЮРНБЕРГДЭХИ ПРО[ЦЕСС]

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: советскэ гэмнэлтын түлөөлэгшэ протоиерей Николай Ломакин гэгшэ ленинградска церковын [...] даргаһан тухай сүүдтэ хэлэжэ байна.

ТАСС-эй тусхай корреспондент Е. Ха[...]

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс

Апрелиин 8-ай үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, апрелиин 8. (ТАСС). Мүнөөдэр Трибуналай үглөөнэй заседани дээрэ сүүдлүүлэгшэ Кейтельһээ асуулта хэлгэ үргэлжэлбэ. Асуулта хэгшэ английска гэмнэлтын түлөөлэгшэ Дэвид Максуэлл-Файф болбол буруушаалтагүй документнүүдые хэрэглэн, плендэ абтаһан сэрэгэйхидэй лагерьһаа тэрьедэһэн 50 английска летчигууд офицернүүдые буудан алалга тухай асуудалые нарин нягтаар шүүмжэлнэ. Кейтель хадаа летчигуудай тэрьедэһэн ба тэдэниие буудан алаһан тухай һайн мэдэжэ байгаа, юундэб гэхэдэ тэрэ болбол летчигуудай хуби заяан тухай шиидхэбэри гаргахада өөрөө сэхэ хабаадалсаһан байгаа гэжэ саашанхи асуултынгаа үедэ гэмнэгшэ тон элитэ годоор баримталан харуулжа шадана.

Бусад гэмтэ ябадалнуудай түлөө сүүдлүүлэгшэ Кейтелиин зэмые элирүүлэн, гэмнэгшэ хадаа союзна летчигуудые хуули бусаар сохиһон тухай хэдэн документнүүдые уншажа, тэдэниие Трибуналда үзүүлнэ. Эдэ документнүүд соонь плендэ абтаһан союзна летчигууд тушаа хэрэглэгдэхэ хэмжээнүүд тухай германскэ зэбсэгтэ хүсэнүүдэй (ОКВ) верховно командованиин, Германиин гадаадын хэрэгүүдэй министерство ба бусад гитлеровскэ учреждениинүүдэй аппалдалсаһан тон олон үгэтэ бэшэгүүд бии юм. Аппалдалсаһан бэшэгүүдэй гол зорилгонь хадаа хуули бусаар сохихо ябадалые союзна летчигуудые хэһээхэ арга болгон хэрэглэхэ ябадал болоно.

Гансашье сэрэгэй бэшэ, харин политическэ асуудалнуудые шиидхэбэрилхэдэ сүүдлүүлэгшэ Кейтелиин энэниие арсаһан байбашье, тэрэнэй хабаадалсаһаниие гэршэлжэ гэмнэгшэ хадаа гэршэ Лахузенай үгэһэн мэдүүлгые үзүүлнэ.

Богонихон сагай забһарлалай һүүлдэ английска гэмнэлтын түлөөлэгшэ Максуэлл-Файф гэгшын сүүдлүүлэгшэ Кейтельһээ зэргэ асуулта хэжэ дүүргэхэдэ, Трибуналай түрүүлэгшэ Лоуренс болбол американска гэмнэлтын түлөөлэгшэ Додд гэгшэдэ үгэ үгэбэ.

—Нэгэ хэдэн үдэрэй урда тээ, апрелиин 3-да сүүдлүүлэгшэ хадаа тэрэнэй үмэнэһөө ба тэрэнэй канцеляраар гаргагдаһан бүхы приказуудай түлөө харюусалгатай болохо ёһотой гэһэн мэдэрэлтэй байгаа һэм гэжэ сэхэ асуултын үедэ хэлэһэн байгаа,—гэжэ гэмнэгшэ хэлэнэ. Хоёр хоног үнгэрһэн хойно, апрелиин 5-да сүүдлүүлэгшэ болбол хуушан профессиональна солдат хадаа гэмтэ гэжэ тоолоһон приказуудые бэелүүлхые солдатай традицинно принципүүд тэрэниие баалахагүй ха гэжэ тоолоһоноо мэдүүлһэн байна. Тиихэдээ, өөрынгөө профессиональна солдадай уялгын ёһоор, Кейтель хадаа хэрэгые хүсэлөөр мэдэхэ байһан гэмтэ приказуудые гаргаһан байна.

—Би таниие ингэжэ зүбөөр ойлгооб гүб?—гэжэ гэмнэгшэ сүүдлүүлэгшэһээ асууна.

Сэхээр табигдаһан энэ асуудалда Кейтель хадаа тон ойлгосогүй харюу үгэхөөр оролдоно. Тэд гэмнэгшэ дахяад энэ асуудалда бусажа ерэнэ.

ГЭМНЭГШЭ: Би Трибуналай сагыень эзэлхэ хүсэлэнгүйб, тэд танай харюуе таарамжагүй гэжэ тоолоноб. Эдэ приказууд хадаа мүнөө байһан уласхоорондын эрхые эбдэһэн байгаа гэжэ та хэлээ һэн та. Тиимэ формотойгоор гаргагдаһан приказ хадаа уласхоорондын эрхые эбдэһэн дээрэһээ гэмтэ, хуулита бэшэ приказ болоно. Энэ зүб гү?

СҮҮДЛҮҮЛЭГШЭ: Тиимэ энэ зүб.

ГЭМНЭГШЭ: Тиихэдээ, та болбол профессиональна солдадай гол принципые эбдэһэн гэмтэ приказуудые гаргаһан болоно гүт? Таниие ингэжэ ойлгохо ёһотой гүб?

СҮҮДЛҮҮЛЭГШЭ: Тиимэ.

ГЭМНЭГШЭ: Намда ондоо асуудалнууд үгы.

Сүүдлүүлэгшэ өөрынгөө һуурида бусажа һуухадань болохо гэжэ Трибуналай түрүүлэгшын мэдүүлһэн хойно Кейтель бодожо, хоёр туулгшадай һахюул дэргэ сүүдлүүлэгшэдэй һанһалида бусажа, Риббентроп Кальтенбруннер хоёрой хоорондо өөрынгөө һуури эзэлнэ.

Имперскэ канцелярины начальник байһан гэршэ Ламмерс гэгшые һахюултайгаар зал соо оруулна. Гэршын тангариг үгэһэн хойно, Трибуналай түрүүлэгшэ хадаа гэршые асууха арга адвокат Пельтедэ олгоно.

Гэршын харюунууд хадаа Кейтелиие ОКВ-эй начальнигай тушаалда томилһоной, тэрэ сагһаа хойшо тэрэнэй ямар уялга ба эрхэтэй болоһоной тодорхойлолгонуудые һэргээн һануулна. ОКВ-гэй начальник байха зуураа Кейтель ямар политическэ проблемэнүүдые үзэдэг байгааб, юушье харуулжа шадахагүйб гэжэ гэршэ мэдүүлнэ. Тэд фельдмаршал Кейтель хадаа гүрэнэй ажал-ябуулагшадтай уулзалга ба угталга дээрэ хабаадалсадаг, харин гүрэнэй ажал-ябуулагшадтай хөөрэлдөө хэхэдэ ходо хабаадалсадаг байгаа гэжэ тэрэ батална. Гэршэдэ табиһан саашанхи асуудалнуудтаа умөөрэгшэ болбол сүүдлүүлэгшын оборонын имперскэ совещай член ба нюуса совещай член байхадаа ябуулһан ажалыень тодорхойлно.

Ингээд үдэшын заседани болтор забһарлал соносхогдобо.

Греческэ демокра[тическа] партинуудай дек[лараци]

АФИНЫ, апрелиин 6. (Т[АСС]). Һуулиие буруушаан арсаһа[н] [де]мократическа партинуудай [...] туңхаглагдаба.

Мартын 31-дэ болоһон һ[унгалта] бол терророй, һунгагшадые [...] мэхэлһэн ябадал байжа, [...] сагые хуули бусаар һунга[...] дые хоёр дахин үгэлгэ гар[...] худал хуурмаг болгохо гэж[э] [...] рялготой ябуулагдаашье [...] ёһотой хүсэлынь элирүүлэг[...] ска арад болбол энээндэ һ[...] руушаан арсажа харюусаа, [...] багадхахын түлөө хамаг б[...] гагдаһан байбашье, һунга[...] үлүү процентнь һунгуули[...]

Һунгуулиһаа олониитэ[...] арсалта болбол мартын 31-[...] далда эсэргүү юрын бур[...] харин арадай өөрынгөө зүб[...] гэһэнэй, тэрэнэй һонор [...] ба өөһэдынгөө дайсадай х[...] лые үнэнтэ уур сухалтай[...] байһанай ба тэрэнэй тэс[...] хизаар байдагай баримта [...] худал хуурмаг һунгуулиин[...] гые абаһан реакционерну[...] деклараци һануулна.

Деклараци болбол өөрын[...] гые ойлгохо, өөрынгөө по[...] хаража үзэхэ гэжэ Софу[...] лууд ба либералнуудай парти[...] амигүйгөөр түрэһэн правит[...] худал парламентһаа гараа[...] дотор гансал һамууралта б[...] далые үргэдхэхэ ба үсөөн[...] льство байха зуураа хилы[...] лэгүй болохо байна гэжэ [...] лэнэ.

Декларацида гараа таби[...] болбол арадта эсэргүү һун[...] гые хүсэнтүй болгохо, [...] һунгуулиие ябуулха үргэ[...] ска коалициин правитель[...] ха ябадалые эринэ.

Деклараци болбол демокр[атическа пар]тинуудай лидернүүд — [...] Сволос, Хаджибеис, Парпа[...] лидис, Лулис, Икономү ба [...] дээр гар табигдаһан байна.

Итальянска ВК[...] секретариие а[...] гэжэ һэдэб[...]

РИМ, апрелиин 8. (ТАСС). [...] куалюнкуистнууд (редакци[...] ци) ба монархистнуудай [...] гэлжэлһээр байна. Куалюнк[...] бол апрелиин 5-да Черньо[...] ска ажалай бүгэдэниитын [...] (ВКТ) секретарь ди Витто[...] алаха гэһэн һэдэлтэ хэбэ. [...] тэрэнэй машина худар хэ[...] һан байгаа, харин ди Витто[...] байгаа ха.

Монархистнууд ба Ку[...] Бари гэжэ провинцида эмх[...] һэн байгаа, тэнд тэхэнэр[...] пютагай секци ба ажалай [...] толһон байна.

Харюусалгата Редакторай орлогшо Д. ЛУ[...]

АХЫН АЙМАГҺАА БЭШЭГҮҮД

I. Ошохо замдаа

1945 оной декабриин хүйтэн үдэр парти ба советскэ хүдэлмэрилэгшэдһөө бүридэһэн группа Улан-Үдэ станциһаа Култук зорижо гарабабди. Тэндэһээ Ахын аймагай Монда гэжэ тосхон машинаар ошохо ба Мондаһоо саашан харгыгаар ябаха байгаабди.

Декабриин 18-да Култук ерэбэбди. Тэндэ Байгал далайн эгээл эрье дээр байһан „Аршан" курортын угтамжын гэртэ байрлажа буубабди. Тэнгэриин байдал намдуу дулаан шэлжэтэй байгаа. Тэндэ станц, холо, Ольхон ольтирогоор тиишэ хэбэтэй пароходой утаан һубаган харагдажа байба. Курортно базын эзэн эхэнэр бидэндэ унтаха оронуудые заажа үгэһэн ба Сибириин амтатай гашуун сайгаар хүндэлбэ.

Бидэнэр Култук шадарай гоё һайханиие харахаяа хээрэ гарабабди. Тэндэ ой модо гэдэхээр хубилалга үзэгдөө. Баргын модор ашаалагдаһан сгудобегүүд залгаа һубарилажа, эндэ тэндэ дүүрмэ гэһ рэлгэнүүд газар үдэлэгэн зэдэлнэ. Гэрэ хадаа Байгалай магистралиин шоссе харгые байгуулагшадай ажалаха абяа шэмээ гээшэ. Энэ харгын арагай ажахыда ямар ехэ ашатуһатай-байһанинь хэлэлтэгүй мэдэгдэхэ байна. Улан-Үдэ — Иркутск хоёр хоорондоо тон һайн шоссе харгытай болохо юм. Байгалай гоё һайханиие харахала хүсэһэн хүнүүд зохистой зөөлэхэн автобус соо һууһа, Иркутскһоо ородһоо Улан-Удэ ошохо аргатай болохо юм гэжэ машин хани нүхэр хөөрэбэ.

Үдэшэ орой болоходо, хаданудаар һарууһгануудай яларһанай һүүлдэ бидэнэр Култугһаа мордобобди. Скотимпортын машинаар Түнхэнэй трактаар шуунан гүйлгэһөөр, үглөөгүүрынь Кырен хүрэжэ ерэбэбди. Һунгуулиин окружной комиссиин түрүүлэгшэ бид нэрые ехэ баяргаар угтажа абаад, тон холын Ахын аймагһаа хүрэт гэжэ хүсэлэн юм, юундэб гэхэдэ тиишэ город тала һаа арга нуудай тон үсөөхэл ябадаг.

Тэндэ изнь ехэнхинь аншуушад, бологон мал үхэргшэд болоно. Тэндэхи газарайнь тусхай ошхон байдал дээрэһээ хүн зоннинь малнуудтаяа зөөжэ ябадаг.

Кыренһээ эхилээд гараһан харгы холодоо дээшээ үгсэжэ ябаха юм. Үдэрэй 12 часта Монда хүрэжэ ерэбэбди. Тэрэ болбол Иркут мүрэнэй нуга соо Монголой хилэһээ хэдэн арбаад километр соо байдаг тосхон болоно. Тэрэ тосхоной байһан газар Мон-уулын боори юм. Үльгэр домогто магтагдадаг Мүнхэ Саридагай гоё ноонохон һайхан хэлбэри маяг тэндэһээ элихэн харагдажа байна. Тэрэ шадарай буряад зонууд Мүнхэ Саридагай үзэсхэлэн һайхан орой өөдэ заажа „Энэшни хада уулануудай эсэгэ болохоюм" гэжэ хэлэдэгынь дэмы бэшэ. Тус тосхоной хилмадаа нэгэ хэдэхэн гэрнүүд байдаг. Тэндэ Ахын райпотребсоюзай базын болон Молотовой нэрэмжэтэ колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй гэр байранууд болоно. Артелиин чтенүүд фермэнүүд болон гүүртэнүүд дээгүүр һуудаг. Эндэ таряа талха огто таридаггүй. Гансахан лэ малажаалаарнаа амидаран һууна. Ока хүртэр харгыгүй гэжэ бидэнэр эндэ дуулабабди. Тиимэһээ газар һайн мэдэхэ хүниие өөһэдгөө абаха хэрэгтэй болобо.

Гергенов Хоса-Базар Жамьянович гэжэ 58 наһатай ото сагаан һахалтай буряат үбгэн бидэндэ газаршан болжо олдобо. Тэрэ харахада янзадаа шумууһан, бүхэ ба зоригтой хүн байгаа. Өөрынгөө наһан соо Монгол болон Түгэдтэ мүн Пекиндэшье ниидэд олон удаа тэдээн хараахиие зарим газа шалан ябаһан тухайгаа бидэнэртэ шударга хөөрэжэ үгэбэ. Тэрэ болбол буряат газаһаа бааюулан ябажа Мүнхэ Сарьдагаа гэжэ энэ үндэр һайхан уулын тухай хөөрэнэ. 1907 ондо эхин гүрүүн ба тэрэнэй удаа 1912 ондо оройдонь гараһан на. Энэ удаа Мүнхэ Сарьдагай эгээ орой донь гаража тэндэ байһан хадын бишихан нуур хараһан байна. Энэ уулада зүүн урда захһаа нь гарахада хүнгэншэг байдаг гэжэ хэлэнэ. 1912 ондо уулын баруун захаһаа оройдонь гэр хаар забһаад, айхабтар эрид эгц байһан дээрэһээнь гаража шадаһагүй байнаб. „Мүнхэ Сарьдагай баруун талаһааганцахан лэ хадын гүрөөһэн оройдонь гаража магад шадаха юм," — гэжэ хөөрэбэ. Тэрэ үбгэн һүзэгтэй байһан байгаа. Мүнхэ Сарьдагай оройдо гарахын урда тээ архи дарасаар һайтаар сэржэмдэжэ хэрэгтэй. Хэрбээ тэрэгүй һаа оройдонь хүн гаража шадахагүй. Замайнь хахадта тэрэниие тэнгэриин һомон заримдаа даараха байна, — гэжэ хөөрэнэ. Тэнгэриин һомон гэжэ зарим тэ сахилгаае тэрэ үбгэн нэрлэбэ. Ушарынь, энэ хадата зунай сагта ехэ залинга аадар хэдэдоо болоно байдаг байна. Зунай сагта энэ хадын оройдо гарахаа зайдаһан нилээд олон шумууһан бушуу хүнүүд гэдэргээ бусажа ерээгүй байна. Хадада гараха ябадалда намарай сагтэ һайн байдаг. Зунай сагта ерэжэ намтай хамта энэ „на гин" хадада гараха байныт гэжэ Гергенов бидэнэртэ ураахаһан байна. Тэрэ зүб хэлэнэ. Үнэхөөрөө шье энэ үндэр һайхан хадын оройдо гарһайб гэжэ һанагдажа байдаг байгаа. Иркутск городой альпинистнүүд Мүнхэ Сарьдагай оройдо хэдэнгэ удаа гараһан байна. Манай Бурят-Монголдо үндэр хадада гараха эрдэм шудалһан альпинист физкультурнигууд үгы байна. Энэ болбол манай республикын физкультурын хэрэгые эрхилхэ комитедэй хүдэлмэриин дутагдалгайе харуулна.

Тэмэлиг хүрэжэ ерэбэбди. Ахын харгыгаар Мондоһоо 35 километртэ байһан гүрүүшын хоноглого болоно. Тэмэлиг хүртэр ошохо харгы Ока мүрэн шадар байһан эрид үндэр хабсагайнуудай дунгуур годиролдон ябана. Ябаха замдаа бидэнэр хадын хэдэн зэрлиг гүрөөһэнүүдые харабабди. „Хэрбээ мэргэн буутай байгаа һаа һайн хоол болохо һэн ха",—гэжэ манниие үдэшэн ябаша Хоса-Базар Жамьянович хэлэбэ. Мондоһоо ашаа абалгахаа ябаһан Ахын аймагай Молотовой нэрэмжэтэ колхозой улаашангаар уулзабабди. Гэдэһэртэй хамта Соетско сомоной „Коминтерн" колхозой почтальон эхэнэр ябалсаба. Тэрэ соет эбэрэр шэг шаралгаар эвенкхэнэртэй тон адли харагдана. Тэрэ эхэнэр сэбэр буряат хэлэн дээрэ бидэнэр хөөрэлдэнэ. Эдэ аляарыхидай үгөө түнхэнэйхидһээ үгүүгээр харагдана. Энээниие харуулха тусхай шалтаг байха юм. Урда сагта Ахын буряадууд ажахын болон түрэл түүхэнэй талаар Алартай тон нягта холбоотой байгаа. Ахын буряадууд таряа тариадаггүй байгаа. Хаанта засаг болбол таряа талха тэндэ элигэ доогүй байһанинь элитэ. Урдаа гүрэ хурим наадан тэндэхи зон гансахан лэ баруун бурядай дуунуудые дуулдаг байгаа.

Тэмэлигтэ үбэлжөөнэй гэр газаа талаһаа болон дотороошье айхабтар муу, муухай, хүдөөгэй „хара байшануудые" һануулан байдаг, тэрэ гэр дотор ехэ гүмэр пеэшэн табиатай, тэрээн дээрэ эдеэ хоол шанагдажа байдаг. Тэндэ хоноһоор ерэгшэд тус пеэшэниие түлижэ эдеэ хоол барижа амаран унтаадаг. Гэрэ сэтэ хүнэй амарха аргагүй халуун байдаг байна.

Бидэнэр Тэмэлигһээ нарнай гараха һаа түрүүн мордобобди. Ехэ хүйтэн байгаа. Манай зарим нүхэд тоншье ехээр даараба, манай Шүнгэ дабаа дабажа ябахада наран гарахаа эхилбэ. Бидэнэр Шүнгэ дабаанай хоноглодо хүрөөбди. Тэндэхи хоноглын гэртэ хүн байбагүй. Манай зол болоходо тэндэнь бишыхан пеэшэ байба. Манай газаршан Хоса-Базар Жамьянович гал түлижэ өөрынгөө замай тогоон соо зутараан наһаба. Бидэнэр зутаран эдижэ сэд ад морид уудаа нэгэ бага амаруулжа, Гарганска хоноглого тээшэ гацдюулаабди. Үдэшэ орой тэндээ хүрэжэ ошобди.

Бидэнэрһээ үргэһэн сагаан торхюурууд тэрэ гэрэй ойрохон байһанаа үрхирэн ниидэбэ. „Эдэ болбол Тундрын шубууд юм," — гэжэ манай газаршан хэлэбэ. Үнэхөөрөөшье эдэ шубууд гансахан лэ манай республикын тэрэ аймагта үзэгдэдэг. Гарганска хоноглын гэртэ бидэнэрые үбэлжөөндэ байһан залуу буряат хүбүүн угтаба.

Бидэнэр саашаа ябажа Сталинай нэрэмжэтэ колхоз хүрэбэбди. Тэрэ болбол манай замда тохёолдоһон түрүүшын һуурин газар байгаа. Эндэ нэгэ хэдэн гэрнүүд, һургуули, колхозой правлени болон түрүүлэгшын ба счетоводой байрануд байба. Ахын аймагай тосхонууд оройдоол нэгэ хэдэхэн гэрһээ бүридэжэ хадын үһэнтэй эрье болон хабшал хабсагайн захаар баригдаһан байдаг байна.

Р. ТУГУТОВ

АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ Унэн) ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1-80; зам. редактора—7-89; ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной жизни и промышленности —7-89. сельского хозяйства—6-03; писем и переводов—6-03 (2 зв.). объявлений 2-61 (2 зв.).

Б— 00637 Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР.